

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

MIGRACIJE IN ZAPOSLOVANJE

Špela Drempetič

Ljubljana, september 2011

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

MIGRACIJE IN ZAPOSLOVANJE

Kandidatka: Špela Drempetič
Vpisna številka: 04031828
Študijski program: visokošolski strokovni program Javna uprava
Mentor: doc. dr. Mirko Pečarič

Ljubljana, september 2011

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Špela Drempetič, študentka visokošolskega strokovnega programa Javna uprava, z vpisno številko 04031828, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: »Migracije in zaposlovanje«.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Jasna Zupan, univ. dipl. slovenistka in primerjalna slovanska jezikoslovka.

Ljubljana, september 2011

Podpis avtorice:

POVZETEK

Slovenija je z vstopom v Evropsko unijo postala država migracij, čeprav je to bila že prej. Številne evropske države so v svoji zakonodaji uredile prednostno zaposlovanje domačih brezposelnih oseb, ki jim sledijo zaposlitve tujcev, kadar na domačih tleh ni za tovrstna dela bodisi kadra bodisi ustreznega zanimanja. Migracije so se dogajale in se bodo še v prihodnosti, zato bi bilo dobro, da se države, ki zaposlujejo tujce, nanje ustrezno pripravijo. Dejstvo je, da jih je treba regulirati že zaradi staranja prebivalstva in padanja rodnosti, kar nam v prihodnosti lahko prinese znatno pomanjkanje sposobnega delovnega kadra. Zato se bo Slovenija morala prestrukturirati v panoge, ki bodo zanimive tudi za domače delavce, sicer se bo stopnja domačih brezposelnih oseb še dvigovala, medtem ko se bodo na prosta delovna mesta prijavljali predvsem tujci. Problemi, povezani z migranti, pa se ne kažejo samo v pristopih in bivanju, ampak tudi v razmerah, v kakšnih le-ti pri nas prebivajo. Inšpekcijski urad za delo je v svojem poročilu podal številne kršitve slovenskih delodajalcev do tujcev, ki jih je treba čim prej odpraviti in uskladiti z veljavno evropsko zakonodajo.

Ključne besede: migracije, imigracije, zaposlovanje in pogoji zaposlovanja tujcev iz držav članic EU in t. i. tretjih držav, kršitve pri zaposlovanju tujcev.

SUMMARY

MIGRATION AND EMPLOYMENT

When Slovenia entered in the European community it remained country of migration. Many European countries in their legislation prioritize employment of their own citizens. They allow foreign workers at jobs that are not interesting or citizens don't have sufficient knowledge. People were and always will migrate from one country to another, so it is essential for countries to prepare or change existing legislation. Regulation of foreign workforce is needed due to increasing level of aging residents and decreasing birth rate. In the future this two facts can bring us lack of competent unemployment will rise even further and jobs will be taken by foreigners. In Slovenia immigrants have problems with accommodations, especially conditions of buildings they live in. In its reports Inspection of Labour presented huge number of violations committed by Slovenian employers. These violations will need to be resolved as soon as possible and Slovenian legislation will need to adopt European laws.

Key words: migration, immigration, employment and conditions of employing foreigners from EU Member States and those third countries, violations in employment of foreigners.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU.....	iii
POVZETEK	iv
SUMMARY.....	v
KAZALO	vi
1 UVOD.....	1
2 MIGRACIJE	3
2.1 Migracije v preteklosti	3
2.2 Migracije danes.....	5
2.3 Pojem migracij.....	7
2.4 Vrste migracij	8
2.5 Vzroki migracij	9
3 ZNAČILNOSTI MIGRACIJSKE POLITIKE.....	10
3.1 Notranje migracije.....	10
3.2 Zunanje migracije	10
3.3 Reguliranje in izvajanje nadzora priseljevanja	11
3.4 Sodelovanje z matičnimi državami.....	12
3.5 Problematika ilegalnih migrantov in problematika vračanja	13
3.6 Trendi in prihodnost migrantov	15
4 ZNAČILNOSTI MIGRACIJ V SLOVENIJI	17
4.1 Resolucija o migracijski politiki	17
4.2 Zaposlovanje državljanov članic EU	18
4.3 Pogoji za delo v Sloveniji	23
4.4 Problematika delovnega trga v Sloveniji.....	23
5 ZAPOSLOVANJE DRŽAVLJANOV TRETJIH DRŽAV.....	26
5.1 Pogoji in možnosti zaposlovanja državljanov tretjih držav	26
5.2 Zakon o zaposlovanju in delu tujcev	26
5.3 Omejitve in kvote zaposlitev	29
5.4 Delovna dovoljenja in vrste delovnih dovoljenj.....	31
6 PROBLEMATIKA MIGRACIJ DANES	34
6.1 Številne kršitve na področju zaposlovanja tujcev	34
6.2 Interpretacija ugotovitev	36
7 ZAKLJUČEK.....	38
LITERATURA.....	40

KAZALO PONAŽORITEV

KAZALO SLIK

Slika 1: Zgodovina migracij na Slovenskem	4
Slika 2: Primerjalni popis prebivalstva RS do leta 2002.....	6
Slika 3: Upadanje deleža Slovencev do leta 2062.....	6
Slika 4: Migranti iz afriških držav na ozemlju EU v letu 2010, 2011	16
Slika 5: Migranti iz azijskih držav	17
Slika 6: Zaposlitev državljanov EU v Sloveniji	19
Slika 7: Število izdanih delovnih dovoljenj tujcem	20

KAZALO TABEL

Tabela 1: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu	28
Tabela 2: Število veljavnih delovnih dovoljenj za tujce iz tretjih držav	29
Tabela 3: Podatki o izkoriščenosti kvote.....	30

1 UVOD

Leta 2004 je Slovenija postala polnopravna članica Evropske unije in s tem zanimiva država za mnoge tujce in priseljence, ki so pri nas videli možnost dobre zaposlitve in boljšega življenja. Država je bila zato primorana urediti zakonodajo za tujce in vse podrobnosti delovnopravne zakonodaje, ne samo za državljane tretjih držav ampak tudi za državljane članic Evropske unije. Prilagodila se je evropski zakonodaji in izpolnila zahtevane predpise, ki bolj celovito obravnavajo problematiko tujcev v zvezi z zaposlovanjem ter prebivanjem na našem ozemlju.

Diplomsko delo obravnava zaposlovanje in delo tujcev, tako iz držav članic kakor tudi nečlanic, pogoje, ki jih ob tem spremljajo in vso potrebno migracijsko politiko, ki se navezuje predvsem na področje delovnih dovoljenj in dovoljenj za prebivanje v Republiki Sloveniji. Raziskava je namenjena kritični primerjavi zaposlovanja tujcev iz držav članic EU in državljanov tretjih držav ter vsej potrebni administrativni birokraciji, ki le-to tudi spremlja.

Predstavljamo tudi trg dela v Sloveniji, ki je nasičen s tujci, brezposelnostjo domačih delavcev in nadomestitve prostih delovnih mest z migranti, ki so pogosto deležni številnih kršitev s strani delodajalcev, kršitev delovnopravne zakonodaje in tudi temeljnih človekovih pravic.

Čeprav smo še vedno v obdobju recesije, se pri nas še vedno zaposlujejo tujci, kar je posledica nezainteresiranosti domačega brezposelnega prebivalstva za tovrstna dela, ki jih pogosto zasedajo tuji delavci. Največ se jih zaposli v industriji in gradbeništvu, s čimer se znižuje cena storitev domačih delavcev, po drugi strani pa so tujci tudi potrebni. Ravno na teh zaposlitvenih področjih se zgodi največ delovnopravnih kršitev delodajalcev, kar je rdeča nit diplomskega dela.

Namen diplomskega dela je v predstavitvi diskriminatornih situacij tujcev, številnih kršitev s strani delodajalcev, ki tujce zaposlujejo ter drugih ugotovljenih kršitev s strani Inšpektorata RS za delo. Strokovno delo zasleduje problematiko tujcev, ki se zaposlijo v Sloveniji.

Diplomska naloga je razdeljena na sedem poglavij. V uvodu je opredeljen trg dela pri nas, sledi opredelitev ključnih pojmov migrantov in migracij.

Četrto poglavje temelji na vseh potrebnih pogojih za zaposlitev državljanov iz držav članic EU. Nadaljujemo v poglavje o zaposlovanju državljanov t. i. tretjih držav, vso potrebno delovnopravno zakonodajo ter vse potrebne pogoje za delo in bivanje.

Sledi raziskovalno poglavje, kjer poskušamo podati relevantne podatke o zaposlenosti tujcev pri nas, ob uporabi morebitnih dosegljivih statističnih podatkov, ki so na voljo s pomočjo Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje.

V zaključku podajamo ugotovitve in predloge migracijske politike na našem trgu dela.

2 MIGRACIJE

*Nepredvidljivi so – morda so že tukaj; številčni so – morda bodo prispeli že jutri;
pripravljene so na nasilje – ker so zatirani, bodo poskušali spremeniti svoj položaj.*

(Ulrich Bielefeld o dojemanju tujcev)

2.1 MIGRACIJE V PRETEKLOSTI

O migracijah je bilo že veliko napisanega in povedanega, vendar bi se omejili na stanje po drugi svetovni vojni, ki je ključnega pomena za Slovence in njene priseljence v tistem času pa vse do danes. Vlogo migracij na slovenskem ozemlju delimo na tri valove. Prvi val migracij se je odvijal v času Avstro-Ogrske, drugi val med obema svetovnima vojnoma, tretji pa po drugi svetovni vojni in ta je zanimiv tudi za področje diplomskega dela. Države posameznice so v preteklosti oblikovale svoje migracijske politike, kar danes ni več mogoče, predvsem ker je Slovenija vključena v skupni evropski prostor, kjer je treba upoštevati skupno evropsko migracijsko politiko.

Tretji val migracij se je začel po drugi svetovni vojni, ko je na novo politično opredeljena država vzpostavila nove državne meje in so bile sprva te migracije še ilegalne, sledile so kasnejše politične diskusije, ki so migracije še bolj spodbujale k »premikanju«. Zavedati se je treba, da migracije niso neki nov pojav in da so se dogajale že pred mnogo leti, saj se je človek hitro preseljeval bodisi zaradi preživetja bodisi zaradi boljših življenjskih razmer, kot so zaposlitev, ugodne podnebne razmere, prometne poti ipd. Prav tako so se države morale ponovno obnavljati, saj so bile ekonomsko ter gospodarsko zelo prizadete in ponekod v celoti uničene, zato so morale začeti novo življenje na svojem ozemlju.

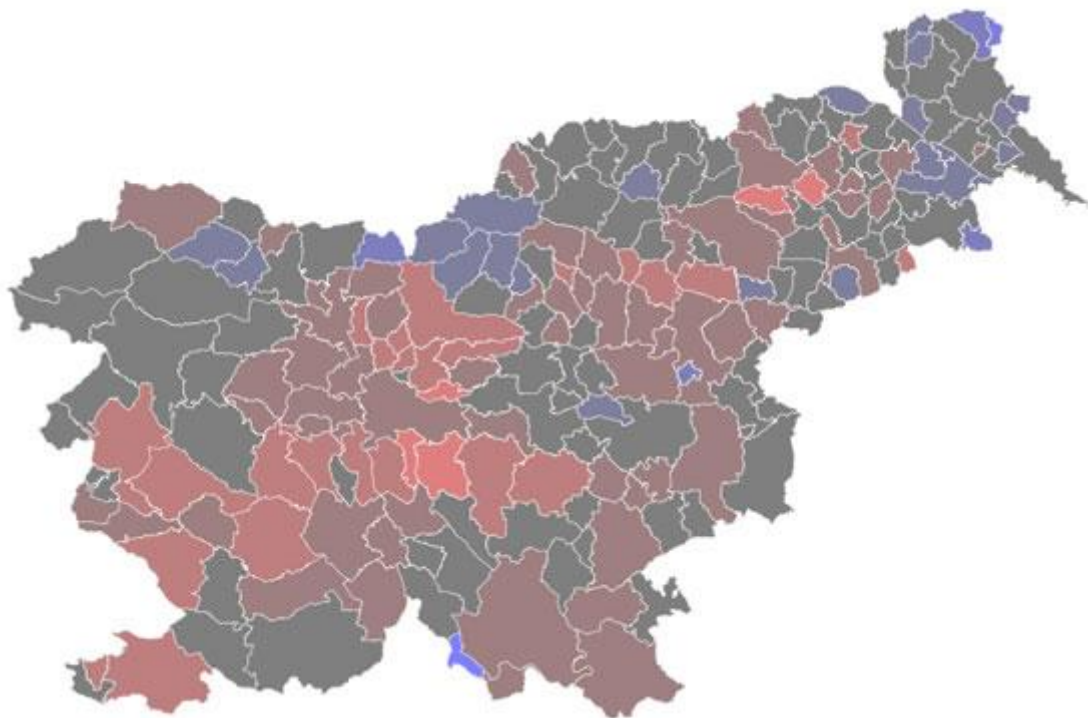
Prvi in najpomembnejši razlog preseljevanja je seveda iskanje boljše zaposlitve. Po drugi svetovni vojni se je bilo mogoče zaposliti na področju industrije in gradbeništva, ljudje so se selili na bolj razvita področja, ki so ponujala tovrstne zaposlitve. Po drugi svetovni vojni so največ dela dobili nekvalificirani ljudje, t. i. delavci, ker v tem času še niso toliko potrebovali visoko izobraženih ljudi in strokovnjakov. Države so se morale po vojni ponovno postaviti na noge, zato so se vse bolj pojavljale migracije, največ na zahodnem delu evropskega ozemlja. Migracije zaradi iskanja boljše zaposlitve so se širile nekje do leta 1970. Po tem letu se je stanje industrijskih delavcev malce umirilo, države so si opomogle, začelo se je iskanje znanstvenikov, izobraženih delavcev in drugih kvalificiranih delavcev. Najbolj zasedene države na evropskem prostoru so bile takratna Nemčija, Francija in Velika Britanija, ki še danes slovijo po raznolikem prebivalstvu na svojem ozemlju (Kocina, 2008, str. 24).

Danes je pojav migriranja na slovenskem ozemlju malce drugačen. Če pogledamo, je pri nas veliko prebivalcev, ki so se naselili in zaposlili tukaj predvsem iz političnih razlogov, saj

so morali iz svoje matične države pobegniti pred vojnimi vplivi (Hrvati, Muslimani, Srbi itd.).

Govorimo o pozitivni in negativni migraciji, čeprav nekateri menijo, da je migracija bolj negativna, so strokovnjaki mnenja, da je prav tako tudi pozitivna (Buh, 2005, str. 21).

Slika 1: Zgodovina migracij na Slovenskem

Vir: Kumer (2011, str. 22)

Slika 1 prikazuje posamezne zgodovinske migracije, ki so se dogajale po drugi svetovni vojni na našem ozemlju, kjer rdeče barve prikazujejo številne priselitve na naše ozemlje, medtem ko temne in črna barva prikazujejo odselitve številnih Slovencev s teh ozemelj v tujino.

Slovenci 83,06 %

Srbi 1,98 %

Hrvati 1,81 %

Bošnjaki 1,10 %

Muslimani (v etnični skupini) 0,53 %

Madžari 0,32 %

Albanci 0,31 %

Makedonci 0,20 %

Romi 0,17 %

Črnogorci 0,14 %

Italijani 0,11 %

2.2 MIGRACIJE DANES

Danes migracije predstavljajo enega največjih problemov sodobnega sveta, saj se še nikoli niso pojavile v tako obsežni obliki. Migranti in migracije so ključen in neizogiben element gospodarskega, družbenega in političnega življenja vsake države posameznice. Ob preišljenem ravnanju so migranti in migracije lahko pozitiven prispevek za državo, tako s pozitivne plati za posameznika in seveda celotno družbo. Če tujca sprejmemo v svoje okolje, moramo z njim ravnati enakovredno kot s svojimi državljani. Po drugi svetovni vojni se je veliko Slovencev odselilo v Združene države Amerike zaradi slabega stanja na domačih tleh predvsem v industrijski, kmetijski in drugih podobnih panogah.

S pojavom vsesplošne evropske in svetovne recesije 20. stoletja se je vloga migracij precej spremenila in zaostila. Potreb po nekvalificiranih delavcih skorajda ni več, migracije pa so še naprej vse množičnejše. Zanimiv je podatek, da kljub vsesplošni recesiji 20. stoletja, le-ta ni povzročila prevelikih premikov migriranja. Migranti so kljub neugodnim situacijam ostajali v državi, kjer so si ustvarili življenje, družine, boljše delovno mesto ipd. (Malačič et al., 2006, str. 53–56).

S svetovno gospodarsko krizo se je pojavilo tudi precej političnih migrantov, ki so prišli v Evropo iskat zatočišče predvsem pred vojnimi nemiri, ki se vrstijo v posameznih državah, kot so Libija, Tunizija, arabske države, Afganistan, Rusija, Somalija, Irak in Kosovo. Največje število prosilcev v EU je v Franciji, Nemčiji in Veliki Britaniji. Po podatkih EUROSTATATA je bilo v letu 2010 registriranih 261.000 prosilcev za azil, največ iz držav Azije in Afrike.

V današnjih časih na migracije vplivajo številni dejavniki, kot so:

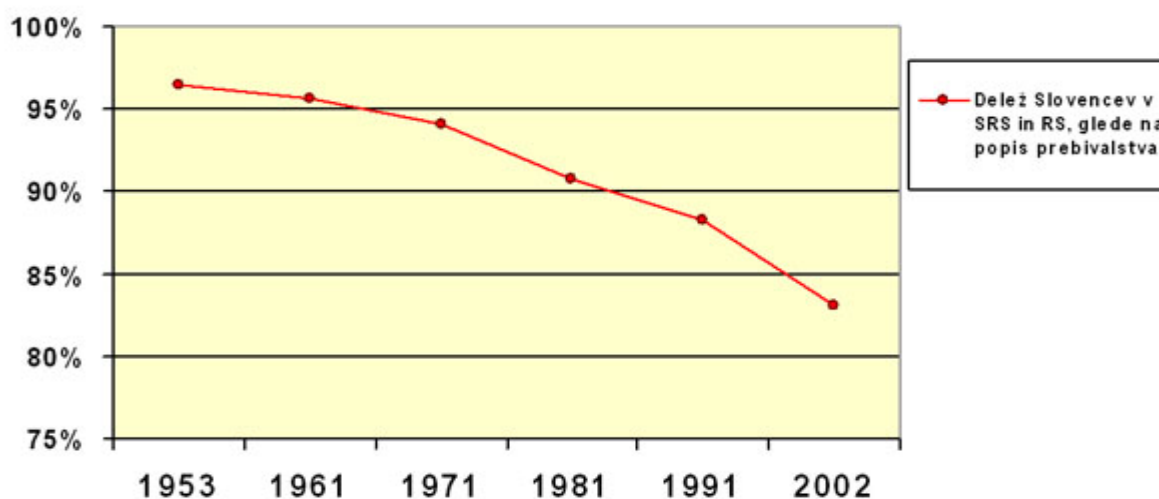
- vse večje število starejšega prebivalstva,
- drastične razlike med manj razvitimi in nerazvitimi državami,
- porast mobilno organizirane delovne sile,
- spremembe na demografskih področjih,
- porast liberalizacije trgovine in njenega pretoka,
- vse večja razvitost telekomunikacij ipd.

Prebivalstvo kaže »selektivno diskriminacijo« predvsem do priseljencev z območja nekdanje Jugoslavije in njihovih potomcev (Komac, 2007, str. 213). Ti namreč menijo, da imigranti zvišujejo stopnjo kriminala, odvzemajo delovna mesta, zasedajo stanovanja ... Zato je naloga današnjih predsednikov držav in predsednikov posameznih vlad, da ljudi poučijo o navzočnosti migrantov. Migracije je treba spodbujati ter mlade o tem ustrezno poučiti, saj so bile in še bodo ena od globalnih tem vsake posamezne države (Buh, 2005, str. 19–21). Ravno enoten gospodarski trg, vse bolj liberalen prost pretok ljudi in blaga, je

povzročil vse številčnejše selitve. V obdobju gospodarske krize se je tok priseljevanja malce spremenil, saj jih večina sili v svoboden in miren evropski prostor.

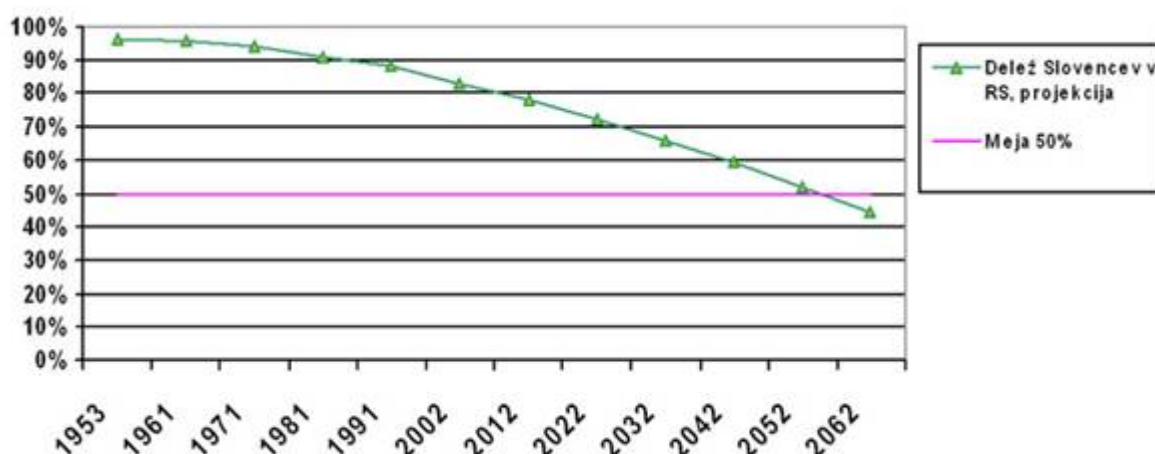
Kljub migracijam je zaslediti vse manj slovenskega prebivalstva, kar prikazuje slika 2. Očitno je globalna svetovna recesija udarila tudi na področje rojstev, saj se ljudje mnogo kasneje odločajo za potomstvo zaradi finančnih nezmožnosti in seveda zaposlitve, ki je ključni akter pri deležih rojstev slovenskega naroda (Kocina, 2008, str. 19).

Slika 2: Primerjalni popis prebivalstva RS do leta 2002

Vir: Kumer (2011, str. 5)

Slika 3: Upadanje deleža Slovencev do leta 2062

Vir: Kumer (2011, str. 6)

Vsako migracijo sprožijo t. i. dejavniki push-pull: **pull** bi pomenilo dejavnike, ki privabljajo imigrante (zaposlitev, boljše možnosti za življenje), in **push** lahko prevedemo kot situacijo, v katero so imigranti prisiljeni (vojne in druga stanja v njihovi matični državi).

Ker v zadnjem času vse bolj narašča število imigrantov iz držav v razvoju, se je morala Evropska unija pred številnimi vdori v svoj prostor nekako zavarovati, kar je storila z reguliranim in nadzorovanim sistemom izdajanja azila, statusa beguncev ter pravic do začasnega prebivanja na območju EU. Za migrante iz držav v razvoju se dovoljuje začasno bivanje do enega leta, seveda ob izpolnjenih pogojih, ki se jih zakonsko zahteva (zaposlitev, zakonski stan, prebivališče, nekaznovanost), med članicami znotraj EU pa velja načelo svobodnega pretoka delovne sile in ljudi, ki pa jih je treba nadzorovati, česar se bomo bolj obširno dotaknili v naslednjih poglavjih (Balažič, 2009, str. 23).

2.3 OPREDELITEV POJMOV MIGRACIJE

Za pojem **migracije** je veliko opredelitev, vsem pa je skupno, da izraz pomeni preseliti se, priseljevanje, premikanje in hkrati tudi neke vrste svobodno gibanje po določenem ozemlju.

Ljudje se preseljujejo iz različnih razlogov, na katere vplivajo različni dejavniki, skupno vsem pa je, da gre vsakdo na ozemlje, za katerega meni, da mu ponuja boljše razmere, kot jih je imel na svojem matičnem ozemlju. Migracije so lahko notranje in zunanje: pri notranjih mislimo na preseljevanje iz enega kraja v drugega, pri zunanjih pa mislimo predvsem na mednarodno preseljevanje oziroma migriranje (Malačič, 2008, str. 29).

Vzrokov, kot smo že omenili, je lahko več, lahko so demografski, ekonomski, morda politični (pojav zadnjih let), geografski ipd. Sledijo tudi verski razlogi in razlogi zaradi višjih sil.

Za **migrante** označujemo osebe, ki se iz različnih razlogov začasno ali stalno priselijo (imigrirajo) na določeno ozemlje oziroma se za dalj časa izselijo (emigrirajo) iz svoje matične države v neko naključno - ali pa tudi ne - izbrano državo (Šepec, 2003, str. 9).

Turisti v to skupino ne sodijo, ampak jih prištevamo med trenutne obiskovalce oziroma med ljudi z intelektualnimi razlogi. Najmanj želeni so seveda migranti, ki se preseljujejo iz ekonomskih razlogov in s kriminalnim ozadjem, ter ilegalni migranti.

Priseljence delimo na dve skupini:

1. tiste, ki imajo slovensko državljanstvo – ti so glede pravic in dolžnosti popolnoma izenačeni z državljanji Republike Slovenije;
2. tiste, ki nimajo slovenskega državljanstva, ki jih razdelimo še na:
 - priseljence, ki imajo v Republiki Sloveniji stalno prebivališče,
 - priseljence, ki imajo začasno prebivališče.

Tisti priseljenci, ki imajo slovensko državljanstvo, so lahko po osamosvojitvi pridobili slovensko državljanstvo po poenostavljenem postopku v skladu s 40. členom Zakona o državljanstvu RS. Zagotovljene so jim vse pravice iz socialnega varstva. Glede volilne pravice pa velja, da imajo s spremembo Zakona o lokalnih volitvah iz junija 2002 tujci s stalnim prebivališčem v RS pravico voliti člane občinskega sveta na lokalnih volitvah (Pajnik in Zavrtnik – Zimic, 2003, str. 106–107).

Vsaka država posameznica mora na svoji nacionalni ravni urejati pravice in načine o migracijski politiki, vendar se morajo države članice Evropske unije posodobiti v skladu z direktivami o priseljevanju tujcev na njihova ozemlja. Zato je treba urediti in oblikovati skupne migracijske politike EU, to je področja, ki se seveda že dolgo izvaja na slovenskem ozemlju. Določa jo državni zbor Republike Slovenije na predlog vlade.

Pravno-zakonsko se pri nas migracijska politika izvaja z naslednjih vidikov:

- Zakon o tujcih,
- Zakon o azilu,
- Zakon o beguncih,
- Zakon o zaposlovanju tujcev,
- vizumska politika,
- začasne zaščite,
- nadzor na mejah in kvote.

2.4 VRSTE MIGRACIJ

Migracije po najkrajši opredelitvi razdelimo na zakonite (legalne) in nezakonite (ilegalne).

O **zakonitih** migracijah govorimo, kadar tujci prihajajo in prebivajo v določeni državi zakonito (legalno), to je v skladu s predpisi države, v katero so se preselili (torej v skladu z izpolnjenimi pogoji, ki jih država zahteva). Vsaka država posameznica ureja migracije s tujskim pravom, ki se nanaša na položaj migrantov, njihove pravice in zaščito. Vendar morajo tujci spoštovati pravni red države, v katero so se priselili, in se vključiti v sistem kot vsi preostali državljani (Debelak in Rakočević, 2008, str. 133). Vsak tujec mora imeti za vstop v našo državo zakonit dokument oziroma veljavno potno listino, razen če ni z zakonom drugače določeno (ZTuj-1-UPB6, 7. člen)¹. V naši državi se lahko svobodno giblje v skladu z varovanjem človekovih pravic, razen če ni kako drugače določeno (Debelak in Rakočević, 2008, str. 144).

O **nezakonitih** migracijah govorimo, kadar tujci vstopajo v našo državo brez dovoljenja ali v nasprotju z našimi predpisi za tujce. Razumljivo je, da države skušajo regulirati oziroma omejiti ilegalen vstop tujcev na svoje ozemlje, saj je le-ta nezakonit.

¹ ZTuj-1-UPB6, Zakon o tujcih.

O ilegalnih vstopih govorimo, ko:

- vstopi tujec, ki ima dovoljenje za vstop, nima pa dovoljenja za bivanje,
- vstopi tujec, ki ima dovoljenje za vstop, nima pa dovoljenja za delo,
- tujci v našo državo vstopajo skrivaj in nimajo ne delovnega dovoljenja ne dovoljenja za bivanje, bodisi delajo ali pa tudi ne,
- tujci v našo državo pridejo inkognito (tiho, anonimno), pa imajo dovoljenje za bivanje.

Migracije delimo tudi glede na čas, in sicer (po Malačič, 2008, str. 13):

- stalne,
- sezonske (trenutne),
- dnevne,
- prostovoljne/prisilne,
- ruralne/urbane.

Na podlagi meja delimo:

- zunanje (mednarodne),
- notranje (nacionalne).

2.5 VZROKI MIGRACIJ

Slovenija je tranzitna država za nezakonite migrante, zaradi ugodnih gospodarskih razmer ter razmeroma novega članstva v Evropski uniji pa postaja ciljna država predvsem za migrante iz Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Srbije, Makedonije, Albanije, Turčije, Rusije in Ukrajine. Hkrati je ciljna država za nezakonite sezonske migracije zaradi cvetočega turizma. Kot smo že dejali, je vzrokov za migracije veliko.

Teorija o vzrokih migracij najpogosteje izhaja iz teorije push-pull, čeprav tudi ti dejavniki ne morejo ravno pojasniti, zakaj se nekateri odločijo in preselijo iz določenega okolja, drugi, ki so tudi v podobnih situacijah, pa tega ne storijo. Zato raznolike subjektivne dejavnike lahko razdelimo na racionalne in emocionalne, upoštevati pa je treba tudi socialno-psihološke osebnostne lastnosti posameznikov.

Običajno se vzroki delijo v tri velike skupine: 1. ekonomski in demografski vzroki pomenijo reševanje eksistence, izboljšanje ekonomskega položaja, prenaseljenost itd.; 2. politični vzroki (žrtve političnega preganjanja, kršenja človekovih pravic, nedemokratskih političnih sistemov ...) ali celo vojni (v smislu prisile); 3. osebni in seveda bolj družinski razlogi za migracije (združitev družine, bolezen v družini ...). Najpogosteje so se in se še bodo ljudje preseljevali zaradi boljših življenjskih razmer, čeprav vsakdo rad ostane na svojem matičnem ozemlju, če mu le-to ponuja eksistenco, kot si jo želi zase in za svojo družino (Celar, 2002, str. 19).

3 ZNAČILNOSTI MIGRACIJSKE POLITIKE

3.1 NOTRANJE MIGRACIJE

V Sloveniji notranjih migracij ni veliko, kajti za njih ni prav velikega razloga, kot je morda sprememba lokacije zaradi delovnega mesta, ki je na razpolago v drugem mestu ali kraju. Glede na to, da je prometna infrastruktura po Sloveniji že dobro urejena, se iz enega kraja v drugega da priti zelo hitro, zato tovrstnih migracij ni veliko.

Notranje migracije imajo vsekakor drugačne vzroke, kot jih imajo zunanje, zato je slednjih več in naraščajo.

Notranje migracije se običajno izvajajo zaradi pomanjkanja delovnih mest po določenem krajevnem segmentu. Kot primer navajamo, da se ljudje iz podeželja vozijo na delo v mesto ipd. Delovnih mest na obrobju in na podeželju primanjkuje predvsem za visokokvalificirane delavce, ki so v tem primeru primorani poiskati svojo delovno srečo v velikih mestih. Vendar se je v zadnjem času na področju notranjih migracij veliko spremenilo, saj mlade družine iz mest odhajajo nazaj na podeželja, kjer so stroški bivanja znatno cenejši, tudi stanovanjska politika je mladim družinam prijaznejša in dostopnejša s cenovnega vidika (Malačič, 2008, str. 23).

Ves ta preobrat povzroča suburbanizacijo, ki nima uskladitve s trenutnim prostorskim načrtovanjem v državi in kot taka resnično povzroča probleme pri usklajeni rabi zemljišč za promet, komunalo in druge povezave (Socialni razgledi, 2008, str. 73-75).

3.2 ZUNANJE MIGRACIJE

Zunanje migracije vsaki posamezni državi povzročajo svojevrstne preglavice.

Kot smo že omenili, niso nov pojav, ampak nas obkrožajo že dolgo časa, še posebno visoko intenzivnost dosegajo zadnjih deset let zaradi globalizacije. Zunanje migracije so danes navzoče kjer koli, razdelimo jih na odraz ekonomskih, političnih, kulturnih in drugih vezi med državami (Goršič, 2007, str. 11).

Zunanje migracije imajo različne vzroke za nastanek, zato jih lahko delimo na eni strani na tiste, ki privabljajo, in na tiste, ki odbijajo.

Vzroki migracij, ki odbijajo, so:

- absolutno pomanjkanje delovnih mest,
- politični preobrat in strah,
- vojno stanje, kriminal, nasilje,
- slabo zagotavljanje zdravstva,

- suženjstvo in druge oblike trgovanja z ljudmi,
- slabe možnosti za družine,
- slabe stanovanjske razmere,
- onesnažena voda, zrak ipd.

Vzroki migracij, ki privabljajo:

- ugodnejše zaposlitvene možnosti, večja izbira zaposlitev,
- ugodnejša zdravstvena oskrba,
- ugodnejše vremenske razmere,
- ugodnejše razmere za bivanje, družine in stanovanjske razmere,
- boljše možnost izobraževanja,
- večja varnost in mir v državi.

Dejstvo je, da na migracije ne smemo gledati negativno, ampak prej pozitivno. Tudi v strokovnih literaturah so opredeljene kot pozitivni proces ali dejanski proces širše mobilnosti današnje sodobne družbe. Kot problem se obravnava predvsem ilegalne migrante in migrante, ki so ponekod celo zaželeni (Socialni razgledi, 2008, str. 73).

3.3 REGULIRANJE IN IZVAJANJE NADZORA PRISELJEVANJA

Dejstvo je, da je bil prejšnji Zakon o tujcih glede reguliranja priseljevanja pomanjkljiv. Z vstopom v evropski prostor se je Slovenija morala posodobiti tudi na tem področju, saj s tem vsaka država vpliva na neke vrste omejitve čezmerne priseljevanja tujcev.

Zato je Zakon o tujcih uvedel nove oblike reševanja problema prevelikega števila vdora tujcev na naše ozemlje. Slovenija je z vstopom v EU pri oblikovanju svojih politik zavezana predpisom Evropske unije; področje priseljevanja predstavlja eno od pglavitnih politik EU. Prav tako imajo pri reguliranju in izvajanju priseljevanja pomembno vlogo notranje in zunanje meje, ki predstavljajo neko ločnico med zunanjim in notranjim svetom oziroma družbo (Buh, 2008, str. 26).

Na zunanjih mejah naj bi se izvajal »popolni nadzor«, kar pomeni, da mora biti nadzoru podvržena vsaka oseba tako pri vstopu kot pri izstopu iz schengenskega območja. Ta nadzor se izvaja po enotnih načelih. Za ta namen je bil vzpostavljen skupni tiralčni in informacijski sistem – SIS, nekakšno »srce« schengenskega sporazuma (Pajnik et al., 2001, str. 126).

Schengenska konvencija omogoča (Westphal in Stoppa, 2003, str. 70):

- enotne vstopne in vizumske pogoje za državljane tretjih držav,
- vizumsko nalepko, ki jo odlikuje visoka varnost pred ponarejanjem,
- svobodo gibanja znotraj schengenskega prostora,
- enotni nadzorni standard.

Verlič – Christensen ugotavlja, da se število ilegalnih prestopov državne meje povečuje v sorazmerju s sprejemanjem ostrejših zakonodaj glede omejitev vstopa ali priselitve (2002, str. 27). Slovenija je po letu 1990 beležila po nekaj tisoč ilegalnih prehodov državne meje. Vrh pa je dosegla leta 2000 z registriranimi nad 35.000 nedovoljenimi prehodi meja. Razlog za takšen porast je bila strožja migracijska politika, ki določa pogoje za vstop v EU. Danes se te številke gibljejo nekje med 5.000 in 6.000 na leto (Komac, 2007, str. 467-468).

»Nekateri prebežniki, ki pripotujejo v Slovenijo bežijo čez več držav, drugi se pripeljejo v zaprtih cisternah, kombijih, z osebnimi avtomobili, marsikateri celo peš, tretji s ponarejenimi potnimi listinami ali celo brez njih. Agenti (pogosto so to tudi policisti ali osebe iz podjetništva), ki za denar prekupčujejo s prebežniki (najpogosteje je vsak prebežnik vpet v dolgo verigo agentov), jih najverjetneje zato, ker želijo najhitreje in najmanj tvegano veliko zaslužiti, spustijo iz tovornjakov ali drugih prevoznih sredstev kar v gozdovih ali na travnikih pred državno mejo Slovenije ali takoj za njo« (Pajnik et al., 2001, str. 40).

V okviru EU se reguliranje in izvajanje gibanja prebivalstva nanaša predvsem na delovno silo, saj si nihče ne želi, da bi se dogajalo na trgu preveliko nesorazmerje med ponudbo in povpraševanjem oziroma da ne bi prihajalo do prevelikega neskladja, ki povzroča, da so domači državljanji brezposelni, ker njihova potencialna delovna mesta zasedajo tuji delavci, kar je ključni element t. i. »ogrožanja«.

Najpomembnejše je, da ima vsaka država svoj monopol nad zakonitim priseljevanjem in nadzor nad njim. Tako je Slovenija z osamosvojitvijo poostrila in spremenila svojo zakonodajo na področju vstopa, meje, naselitev, bivanja in zaposlitev v državi.

Najpomembnejši regulacijski ukrepi, ki jih je uvedla, so (Buh, 2005, str. 9):

- več zaposlitev za carinske uslužbence na mejah,
- večji nadzor na mejah proti nedovoljenim vstopom meja,
- ureditve in ustanovitve sodobnih centrov za ilegalne pribežnike,
- uvedba višjih kazni za illegalen vstop v državo,
- reguliranje tujcev z urejenim kvotnim sistemom,
- izboljšanje razmer za življenje tujcev, ki prebivajo tukaj legalno,
- ostrejši pogoji za pridobitev statusa,
- izboljšave tehnoloških raziskav pri ponarejenih dokumentih,
- selekcioniranje priseljencev glede na njihovo zmožnost, sposobnost, izobrazbo itd.,
- uspešnejši ukrepi glede na družinske razmere, nekateri imajo družine že tukaj.

3.4 SODELOVANJE Z MATIČNIMI DRŽAVAMI

Pomembno vlogo pri urejanju migracij ima tudi sodelovanje z matičnimi državami migrantov. Po novem, sodobnem prepričanju naj bi migracije dobro vplivale na razvoj v državah. Migrantom je treba pomagati, jih usmerjati, kar pa ne velja samo za legalne,

ampak tudi za ilegalne migrante, ki so prišli v našo državo, morda ne da bi se o njej in o življenju v njej predhodno tudi seznanili. Migracijski sistem naše države se namreč dotika vsake osebe, ki bodisi samo potuje čez našo državo ali se v njej naseli, zaposli itd. (Biro Bonus, 2010).

Zavedamo se, da mednarodne migracije niso enostavne, temveč sodijo med kompleksnejša opravila, saj je s tem povezan tudi ugled Slovenije in njenih državljanov. Povezovati mora tako ekonomske, socialne, humanitarne, verske in druge združitve ter merila pri reševanju tovrstne problematike migrantov.

Mednarodno sodelovanje z matičnimi državami je nujno, saj korigira migracijske tokove za implementacijo celovitega nadzora tokov in selekcioniranje novih migrantov ter sodelovanje s politikami, ki se ukvarjajo s priseljenci, ki bodo zakonito, ilegalno, stalno, začasno ali iz drugega razloga ostali v RS.

Slovenija je z vstopom v EU pristopila k sodelovanju z vrsto predpisov, ki urejajo tujsko pravo bodisi legalnih ali ilegalnih priseljencev. Tako je treba sodelovati z državami, ki so članice EU, in z državami, ki to niso, saj vsaka po svoje izvaja migracijsko politiko. Matične države običajno organizirajo srečanja, na katerih se lahko bodoči migranti poučijo o državi, v katero se nameravajo priseliti. Tako pridobijo potrebno začetno znanje. Težko pa rečemo to za ilegalne priseljence, ki se v pasti znajdejo velikokrat ravno zaradi nepoznavanja delovanja posamezne države, v katero so prispeli. Zato je potrebno meddržavno oziroma mednarodno sodelovanje. Mnoge matične države organizirajo predavanja, na katerih lahko pridobijo vse potrebno znanje, in morebitne jezikovne tečaje. Veliko težav migrantov je povezanih z neznanjem jezika države, v katero so vstopili, kar velja predvsem za ilegalne priseljence, katerih tematiko nadaljujemo v naslednjem poglavju (Poslovni bazar, 2010).

3.5 PROBLEMATIKA ILEGALNIH MIGRANTOV IN PROBLEMATIKA VRAČANJA

Največ ilegalnih priseljencev prihaja ravno iz ekonomskih in socialnih razlogov. Področje ilegalnih migracij je vedno samo približno, saj ne moremo ugotoviti dejanskega stanja ilegalnih migrantov, ker nimamo natančnih podatkov.

Večina strokovnih raziskav, ki so bile izvedene na to temo, ni imela ravno negativnih ocen, saj mnogi menijo, da ne vplivajo negativno na državo, ker se tudi ne dogajajo v velikem obsegu (ZZRS, 2011).

Tudi njihov pojav na trgu dela ni izrazito negativen, kajti vse je odvisno od tega, kakšno izobrazbo imajo, kaj resnično potrebujejo in kaj potrebuje država, v katero so vstopili

ilegalno. Po podatkih SURS-a², na leto mejo Evropske unije prestopi 500.000-600.000 ilegalnih pribežnikov, čeprav je ta ocena samo približek, ker resničnega stanja ne vemo.

Da se govori o ilegalcih, je zaslužna tudi vsesplošna zakonodaja vsake posamezne države, saj jih ta s svojo politiko omejuje pri vstopu in jih ima za ilegalne pribežnike.

Reševanje ilegalnih migrantov je tudi eden od pomembnejših ciljev politik, ki si sledijo po naslednjih aktivnostih:

- bolj korenito reševanje ilegalnih migracij,
- vsekakor zagotoviti ilegalnim migrantom ustrezno zaščito, jih obravnavati kot svoje državljane in jim nuditi varnost in zaščito pred morebitnim izkoriščanjem,
- zaščititi ilegalne migrante pred morebitnimi drugimi oblikami izkoriščanja, kot so delo, kršenje človekovih pravic ali celo trgovanje z njimi,
- jim nuditi varnost in zaščito pred versko in drugo diskriminacijo,
- jih pravno-svetovalno usmerjati, ko so že na našem ozemlju.

Prav tako se mora ozaveščati ljudi o ilegalnih migrantih. V nasprotnem primeru so lahko sovražno sprejeti ali jih imajo domači celo za sovražnika ali nekoga, ki jim bo prevzel delo, stanovanja, družine ipd. Pogosto se namreč dogaja, da se imigrante ignorira bodisi zaradi verske, politične ali kulturne drugačnosti. Ker so na zunaj drugačni, jih domačini kar izključujejo iz družbe, kar se v sodobnem naprednem svetu ne bi smelo več dogajati.

Ljudje niso drugačni, imajo samo drugo barvo kože, drug jezik, način življenja ipd. Se pa tudi od imigrantov pričakuje, da bodo na našem ozemlju bivali v skladu z našimi zakonskimi pravili in spoštovali naše običaje in navade, kakor tudi mi spoštujemo njihove. Zato se jim pogosto očita, da si jemljejo preveč pravic na našem ozemlju in da le-te s pridom zlorablajo.

Vse podrobnosti glede azila, azilantov in beguncev ureja ministrstvo za notranje zadeve (MNZ), ki ima svoj Center za tujce v Postojni. Ta je v pristojnosti Policije, ki je v državi edini pristojni organ za vračanje migrantov, tako prostovoljno, kakor tudi prisilno. Naloge Policije in s tem tudi Centra so nastanitev in oskrba tujcev v tem objektu za čas, ki ga prebivajo pri nas ilegalno, in za čas, ki je potreben za izpeljavo vse potrebne dokumentacije za deportacijo tujca (MNZ, 2011).

Za ilegalnega tujca v RS se šteje³:

- oseba, ki je nedovoljeno vstopila na naše ozemlje,
- oseba, ki ji je bil razveljavljen vizum ali mu je pretekel rok veljave,

² SURS, Statistični urad Republike Slovenije.

³ Zakon o tujcih, št. 64-2009, 47/1. člen.

³ EMN NCP raziskava Politika organizacije azila in migracij v članicah EU. Nacionalno poročilo Slovenije, februar 2009, strani 5–7.

- kdor prebiva v RS brez dovoljenja za vstop ali je čas njegovega dovoljenja že pretekel,
- tisti, ki nima dovoljenja za bivanje ali če je le-to poteklo.

Predpisi politik vračanja v Sloveniji se razlikujejo glede na to, ali je vrnitev prostovoljna ali neprostovoljna (prisilna). Tujec mora biti deportiran iz države, ko ima pravnomočno odločbo. V takem primeru Policija privede tujca do državne meje in ga izroči oblastem države izvora ali tranzita.

Prisilna vrnitev je urejena tako v domači zakonodaji, kakor tudi z meddržavnimi sporazumi. Na področju prostovoljnega vračanja migrantov sodelovanje Policije ni potrebno, saj se migrant prostovoljno vrne v svojo matično državo in tudi prostovoljno sprejme svoj status. Vrne se, ko prejme ustrezno odločbo o vračanju. Kontekst prostovoljnega vračanja v RS še urejajo, saj slovenska opredelitev ne vključuje reintegracijskih⁴ modelov, ki bi morali biti vključeni v politiko vračanja. V večini primerov se prostovoljno vračanje obravnava kot izgon – kar v resnici ni. Slovenija na tak način trenutno ne izvaja pomoči pri (prostovoljnem) vračanju, temveč izvaja samo prostovoljne vrnitve, v skladu z veljavno zakonodajo. Prav tako v ta sklop reševanja sodijo begunci, žrtve trgovine z ljudmi in migranti z neurejenim statusom tako doma, kot v tujini (IOM⁵, 2009, str. 2–5).

3.6 TRENDI IN PRIHODNOST MIGRANTOV

Danes je v migracijskih krogih uspešen tisti migrant, ki v celoti sprejme notranjo kulturo države, v katero se je priselil, in popolnoma opusti svoje stare navade ter brez najmanjšega odpora prevzame vloge, ki so mu bile prej tuje. Takšno migracijsko politiko ne podpira nobena država članica Evropske unije, čeprav se o takem ravnanju pogosto govori. Migracijska politika ni muha enodnevnica, ampak jo je treba jemati izredno resno in z nekimi smernicami ali strategijami o priseljevanju tujcev iz drugih držav. Dejstvo, da obstaja mednarodni dan migrantov, pomeni, da le-teh ne gre jemati zlahka, ampak imajo pomembno vlogo v vsaki državi gostiteljici. Tako je Mednarodna organizacija za migrante (IOM) razglasila dan za migrante, ki ga »praznujemo« vsako leto 18. decembra, saj je migrantov iz leta v leto vse več (MNZ, 2011). Danes je v Evropi po ocenah približno pol milijona (ne)legalnih migrantov.

⁴ Direktiva 2008/115/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. decembra 2008 o skupnih standardih in postopkih v državah članicah za vračanje nezakonito prebivajočih državljanov tretjih držav. Večletni Program 2008–2013, Evropski sklad za vračanje. MNZ RS 2009, str. 2.

⁵ IOM – International Organization for Migration for 2009.

Slika 4: Prikaz migrantov iz afriških držav, ki so se pojavili na ozemlju EU v zadnjih dveh letih

Vir: Mednarodna organizacija za migrante (2011)

IOM navaja korake, ki bi se jih morale v prihodnosti držati države pri sprejemanju in vključevanju migrantov v svoj prostor:

- migracije je treba jemati kot pozitivni doprinos v državo,
- vse kulturne in druge različnosti v državi se mora primerno sprejemati in jih spoštovati,
- enakovredno se mora obravnavati in spoštovati vse njihove človekove pravice,
- omogočiti jim je treba vse socialne pravice, kot jih imajo domači državljani,
- deležni morajo biti spoštljivega odnosa, ne glede na to, kakšen status imajo,
- sprejeti se jih mora tako v družbo kot v delovni prostor,
- zaščititi jih je treba pred vsakršno obliko diskriminacije,
- ženskam in otrokom morajo namenjati še večjo pozornost kot moškim,
- mednarodne organizacije se morajo vključevati v vzpostavljanje migracijske politike (IOM, World migration 2003-Managing Migration Challenges and Responses for People on the Move, 2003, str. 22).

4 ZNAČILNOSTI MIGRACIJ V SLOVENIJI

4.1 RESOLUCIJA O MIGRACIJSKI POLITIKI

Slika 5: Migranti iz azijskih držav

Vir: RTV SLO (2011)

Resolucija⁶ o migracijski politiki v Republiki Sloveniji je bila sprejeta 28. 11. 2002 na podlagi 5. člena Zakona o tujcih, ki zagotavlja in dopolnjuje cilje, temelje in načela Resolucije o migracijski politiki Republike Slovenije. Resolucije migracijske politike so potrebne zato, ker niso konstantne, temveč se iz leta v leto spreminjajo, ne samo geografsko, ampak tudi ekonomsko. Z odprtostjo notranjih meja Evropske unije se je sprostila tudi prosta pot za ljudi in gibanje ter s tem povzročila dodatne reakcije na področju zaposlovanja tujcev. Zato je na tem mestu še kako potrebna Resolucija migracijske politike in njeno udejstvovanje, da ne pride do nepotrebnih mednarodnih situacij (ReMPRS, 2002).

Najpomembnejša načela migracijske politike, ki jih strategija zajema, so:

- **načelo solidarnosti** (pomeni delitev vseh mednarodnih odgovornosti, nalog, obveznosti, kot so zaščita, varnost in pomoč beguncem),
- **načelo odgovornosti** (povezano z državljanin in državo samo – sistem vračanja in reguliranja priseljevanja, ohranitev identitete slovenskega porekla ipd.),
- **načelo spoštovanja prava in človekovih pravic** (izpolnjevanje obveznosti mednarodnih pogodb, vračanje ilegalcev ob spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravni red, zaščite identitete migranta ipd.),

⁶ Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS), Uradni list RS, št. 106/2002.

- **načelo dolgoročne makroekonomske koristnosti** (svobodno merilo za reguliranje in nadzorovanje migrantov, delovnega trga in povpraševanja po delovni sili ter preprečevanje dela na črno in ilegalne priselitve),
- **načelo zgodovinske odgovornosti** (zgodovinski pregled migracij in spoštovanje mednarodnih odnosov v preteklosti in danes),
- **načelo enakopravnosti, svobode in vzajemnega sodelovanja** (nanaša se na politiko integracije).

Med pozitivne plati Resolucije spada zakonska pomoč tujcem pri integraciji v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje ter enako obravnavanje vseh oseb, ne glede na osebne okoliščine, kot so narodnost, rasa ali etnično poreklo, spol, jezik, versko ali drugo prepričanje. Med pomanjkljivosti velja omeniti, da Slovenija ni ratificirala nekaterih mednarodnih dokumentov, ki se nanašajo na položaj priseljencev (Komac, 2007, str. 124).

Če Resolucijo o migracijski politiki bolj grobo razdelimo, se lahko Slovenija zgleduje po treh modelih:

- model diferenciacije,
- model asimilacije,
- model multikultur.

Slovenija se uvršča nekje med vse tri modele in v svoji Resoluciji kot prednostne naloge ureja regulacijo in nadzor priselivitvene politike, azilno in begunsko politiko kot svoj integralni del in velik del integracijske politike, kakovost in urejenost družbe, življenje v njej in spoštovanje temeljnih človekovih pravic za priseljence (ReMPRS, 2011).

4.2 ZAPOSLOVANJE DRŽAVLJANOV ČLANIC EU

Danes se zaposlovanje državljanov članic Evropske unije skorajda ne razlikuje od zaposlitve domačih državljanov. Od leta 2006 se v Sloveniji ne uveljavlja več načelo vzajemnosti, saj je v veljavi ustrezna zakonodaja Evropske unije. Ker Slovenija uveljavlja prosto gibanje delavcev državljanov EU ter EGP, le-tem ni treba pridobiti delovnih dovoljenj. Ti delavci so pri iskanju zaposlitve enakovredni z domačimi delavci (ZRSZ, 2011).

Državljanji držav članic Evropske unije, Švicarske konfederacije in EGP s svojimi družinskimi člani ne potrebujejo delovnega dovoljenja, morajo pa se prijaviti na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje, vendar samo in zgolj za statistično obdelavo, ko se zaposlijo v naši državi. Prav tako imajo prost dostop do trga dela družinski člani priseljenca, ki že ima dovoljenje, če imajo dovoljenje za začasno bivanje ali vizum za dolgoročno bivanje, razen v primerih, kjer mednarodna pogodba določa drugače.

Prijavo za zaposlitev je dolžan oddati njihov delodajalec, in sicer v roku 10 dni od začetka zaposlitve. V socialne sfere mora delavca prijaviti z obrazcem M-1 ravno tako v 10 dneh od začetka njegove zaposlitve. Prav tako mora delavca prijaviti na Zavodu za zdravstveno zavarovanje in mu izročiti eno kopijo prijave.

Tujci za izvajanje svojih storitev, kot so sejmi, servisiranje, dobave posameznega blaga, pogodbene storitve umetnikov in ustvarjalcev ter nujnih storitev, ne potrebujejo delovnega dovoljenja in lahko svoje storitve opravljajo na podlagi potrdila, s katerim prijavijo svoje delo. Delo prijavijo na obrazcu TUJ 4B najkasneje en dan pred začetkom izvajanja svojih storitev (43.–47. člen ZZDT⁷-1).

Slika 6: Zaposlitev državljanov EU v Sloveniji

Državljanji EU, ki so se zaposlili* v Sloveniji				
Države EU	I. 2008	I. 2009	I. 2010	I. 2011
Skupaj EU	919	269	373	537
AVSTRIJA	5	1	1	16
BELGIJA	1		1	2
BOLGARIJA	436	150	170	307
CIPER				
ČEŠKA REPUBLIKA	7	15	9	7
DANSKA	1			2
ESTONIJA				1
FINSKA	2		1	1
FRANCIJA		3		5
FRANCIJA, EVROPSKI DEL				
GRČIJA			1	
IRSKA				1
ITALIJA	15	9	14	31
LATVIJA	2	1	3	2
LITVA	2		7	2
LUKSEMBURG				
MADŽARSKA	96	9	11	30
MALTA		1		
NEMČIJA	6	3	6	2
NIZOZEMSKA	2	2		1
POLJSKA	40	11	14	11
PORTUGALSKA		1	2	2
ROMUNIJA	171	37	38	51
SLOVAŠKA	128	21	81	55
ŠPANIJA		1	4	1
ŠVEDSKA		1	1	1
ZDRUŽENO KRALJESTVO(VB)	5	3	7	6

Vir: Kumer (2011, str. 25)

Slika 6 prikazuje zaposlitve tujcev v RS od leta 2008 do 2011 za prve tri mesece. Kot kažejo podatki se je največ tujih državljanov zaposlilo v letu 2008, kasneje pa se stopnja znižuje.

⁷ ZZDT – Zakon o zaposlovanju in delu tujcev, Uradni list RS, št. 26/2011.

Odkar je Slovenija polnopravna članica Evropske unije, so tudi njene zakonodaje manj zahtevne in bolj poenotene z zakonodajo EU. Tako imajo tuji delavci pri nas več delovnih pravic oziroma so v bistvu enakovredni domačim državljanom pri uveljavljanju pravic iz naslova delovnih razmerij, ki pa lahko za tujce zajemajo tudi kakšne druge delovne pogoje, kot so morda časovna omejitve in vrsta delovnega dovoljenja.

Slika 7: Število izdanih delovnih dovoljenj tujcem

Izdana delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po območnih službah Zavoda, januar 2011					
Območna služba	Osebnostno delovno dovoljenje	Dovoljenje za zaposlitev	Dovoljenje za delo	Brez delovnega dovoljenja	Skupaj
Celje	40	85	2	-	127
Koper	66	86	8	-	160
Kranj	51	37	9	-	97
Ljubljana	70	117	26	-	213
Maribor	76	135	17	-	228
Murska Sobota	7	9	1	-	17
Nova Gorica	34	39	5	-	78
Novo mesto	54	51	-	-	105
Ptuj	-	9	-	-	9
Sevnica	30	24	4	-	58
Trbovlje	-	-	-	-	0
Velenje	35	42	2	-	79
Centralna služba	517	453	203	105	1.278
Skupaj	980	1.087	277	105	2.449

Vir: Kumer (2011, str. 14)

Slika 7 prikazuje število izdanih delovnih dovoljenj tujcem do januarja 2011.

Prost pretok oseb je poleg prostega pretoka blaga, kapitala in storitev ena od temeljnih svoboščin notranjega trga EU. Pravica do prostega gibanja znotraj EU se nanaša na delavce, študente, upokojece, skratka na vse državljane EU ter njihove družinske člane (ne glede na državljanstvo).

»Pravico do prostega dostopa na slovenski trg dela imajo:

- družinski člani slovenskega državljanca, ki svojo pravico dokazujejo z dovoljenjem za začasno prebivanje za družinskega člana;
- državljani držav članic EU, EGP in Švicarske konfederacije, ki svojo pravico dokazujejo z državljanstvom države članice EU, EGP ali Švicarske konfederacije;

- družinski člani državljanov iz druge alineje, ki nimajo državljanstva države članice EU, EGP ali Švicarske konfederacije in imajo dovoljenje za začasno prebivanje za družinskega člana ali vizum za dolgoročno bivanje, s katerim tudi dokazujejo svojo pravico do prostega dostopa na trg dela;
- tujci z dovoljenjem za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji;
- begunci, ki svojo pravico dokazujejo z dokumentom, izdanim na podlagi zakona, ki ureja mednarodno zaščito;
- tujci, ki imajo status rezidenta za daljši čas v drugi državi članici EU, po enem letu prebivanja v Republiki Sloveniji, dokler imajo v Republiki Sloveniji veljavno dovoljenje za začasno prebivanje, s katerim tudi dokazujejo svojo pravico do prostega dostopa na trg dela;
- tujci slovenskega rodu do tretjega kolena v ravni vrsti, ki svojo pravico dokazujejo z dovoljenjem za začasno prebivanje za tujca slovenskega rodu;
- za družinske člane slovenskega državljana in družinske člane državljana države članice EU, EGP ali Švicarske konfederacije iz 1. in 3. točke prejšnjega odstavka se po zakonu štejejo osebe, ki jim je zaradi združitve družine izdano dovoljenje za prebivanje v Republiki Sloveniji ali vizum za dolgoročno bivanje« (ZZDT, 9. člen).

»Za zaposlitev ali delo v Republiki Sloveniji delovnega dovoljenja ne potrebujejo in se določbe zakona ne uporabljajo tudi za:

- tujce, ki so po mednarodnem pravu upravičeni do privilegijev in imunitete in razpolagajo s posebnim dokumentom, ki ga izda ali evidentira pristojno ministrstvo za zunanje zadeve;
- tujce, ki v državi opravljajo storitve na podlagi ustreznih sporazumov z mednarodnimi organizacijami, sporazumov med pristojnimi institucijami ali v okviru mednarodnih projektov o strokovno tehnični pomoči, izobraževanju, izpopolnjevanju ali raziskovanju;
- tujce, ki so kot poročevalci za tuje medije ali tuji dopisniki akreditirani v Republiki Sloveniji;
- tujce, ki opravljajo duhovniški poklic v okviru ustanovljenih verskih skupnosti, in tujce, ki organizirajo oziroma vodijo karitativno in humanitarno dejavnost v okviru registriranih organizacij in verskih skupnosti;
- tujce, ki na podlagi pogodbe z ministrstvom, pristojnim za obrambo, ali ministrstvom, pristojnim za notranje zadeve, opravljajo storitve za potrebe obrambe in varnosti države, in osebe, ki se strokovno izpopolnjujejo na teh področjih;
- tujce, ki so člani posadke ladij, posadke letal ali opravljajo prevoze v cestnem ali železniškem prometu in so zaposleni pri tujem delodajalcu;
- tujce, ki so v skladu z zakonom vpisani v sodni register v Republiki Sloveniji kot ustanovitelji, družbeniki ali člani nadzornih svetov gospodarskih družb, za opravljanje dela v tej funkciji, in obenem niso vpisani v sodni register kot zastopniki;
- poslovne obiskovalce;

- tujce in njihovo spremljevalno tehnično osebje, ki kot predavatelji sodelujejo na organiziranih strokovnih srečanjih, predstavljajo znanstvene dosežke ali občasno sodelujejo pri njihovem izvajanju ali opravljajo začasno raziskovalno delo (sobotno leto);
- tujce, ki imajo v Republiki Sloveniji status vajenca, dijaka ali študenta in na tej podlagi opravljajo vajeništvo ali študentsko delo, ter tujce, ki opravljajo vajeništvo ali študentsko delo na podlagi sporazumov o izmenjavi študentov ali dijakov;
- tujce, ki opravljajo prostovoljno delo na podlagi zakona, ki ureja prostovoljstvo;
- tujce, ki osebno opravljajo storitve ustvarjanja s področja kulture kot udeleženci kulturnih delavnic, srečanj, kolonij ali drugih kulturnih dogodkov ali kot poročevalci o njih; kot ustvarjalci in poustvarjalci s področja glasbene, glasbeno-scenske, plesne in baletne umetnosti; s področja literarnih umetnosti; s področja fotografske, video in filmske umetnosti; s področja umetnosti elektronskih medijev; s področja vizualne umetnosti, arhitekture in oblikovanja, intermedijske umetnosti, uprizoritvene umetnosti; s področja varovanja kulturne dediščine, knjižničarstva, arhivistike in ustvarjalne kulture ter kot spremljajoče instruktžno, poročevalsko, organizacijsko in tehnično osebje;
- tujce, ki sodelujejo na športnih in šahovskih prireditvah;
- raziskovalce, ki imajo sklenjen sporazum o gostovanju z raziskovalno organizacijo iz Republike Slovenije, in za raziskovalce, ki izvajajo program raziskovalnega dela do največ treh mesecev v Republiki Sloveniji in imajo v drugi državi članici EU izdano dovoljenje za prebivanje raziskovalca;
- tujce, ki v Republiki Sloveniji prebivajo v skladu z zakonom, ki ureja prebivanje tujcev v Republiki Sloveniji, in opravljajo dela, ki se po zakonu, ki ureja preprečevanje dela in zaposlovanja na črno, ne štejejo za delo ali zaposlovanje na črno, in tujci, ki opravljajo malo delo v skladu z zakonom, ki ureja malo delo, in že prebivajo v Republiki Sloveniji v skladu z določbami zakona, ki ureja prebivanje tujcev v Republiki Sloveniji, razen v primerih, ko tujci prebivajo v Republiki Sloveniji iz razloga zaposlitve ali dela in nimajo osebnega delovnega dovoljenja ali prostega dostopa na slovenski trg dela;
- tujce, ki so poklicni športniki ali zasebni športni delavci in so v Republiki Sloveniji sklenili pogodbo o sodelovanju s slovenskim klubom ali športno organizacijo s sedežem v Republiki Sloveniji in so vpisani v razvid poklicnih športnikov ali v razvid zasebnih športnih delavcev, v času treh mesecev, šteto od dneva prvega vstopa v Republiko Slovenijo;
- tujce, ki na območju Republike Slovenije spremljajo oziroma vodijo goste ali skupine gostov iz tujine in so turistični vodniki ali turistični spremljevalci, ki opravljajo dejavnost v skladu z zakonom, ki ureja spodbujanje razvoja turizma, ali gorski vodniki, ki opravljajo dejavnost v skladu z zakonom, ki ureja gorske vodnike;
- v dvomu, ali gre za primere iz prejšnjega odstavka, poda mnenje minister, pristojen za delo, razen v primeru poročanja za tuje medije iz 3. točke prejšnjega odstavka in storitev ustvarjanja s področja kulture iz 12. točke prejšnjega odstavka, ko poda mnenje minister, pristojen za kulturo« (ZZDT, 5. člen).

4.3 POGOJI ZA DELO V SLOVENIJI

Med tujci v Republiki Sloveniji največ zaposlitev dobijo moški. Največ se jih zaposli na področju gradbeništva, kovinarstva, proizvodnje, sezonskih fizičnih del, cestnih del in podobnih poklicih, ki ne zahtevajo visoke kvalifikacije in posebnega znanja (ZZSRS, 2010).

V zadnjih letih se je v Sloveniji in državah Evropske unije občutil porast tujih delavcev, predvsem iz držav nekdanje skupne države Jugoslavije. Odkar obstaja prost pretok delavcev, ki je hkrati pravica dostopa državljanov EU in EGP na slovenski delovni trg, je tudi prirastek tujih delavcev povišan. Vrhunec se je zgodil leta 2008, kasneje pa je bilo čutiti rahlo upadanje (Malačič, 2008, str. 56).

Problem prostega pretoka delavcev se je začel jemati resno in zavzeto predvsem iz dveh pomembnih razlogov: demografski trend in pojav vsesplošne globalizacije, liberalizacije in ekonomskih problemov z občutnim pojavom svetovne gospodarske krize (Buh, 2008, str. 12).

Številne raziskave migracijskih tokov so pokazale, da se migrante že skorajda avtomatično usmerja v slabše plačljive sektorje ali na nizko kvalificirana delovna mesta. Večinoma se zaposlijo tujci iz držav v razvoju in taki, za katere je to delo pri nas vseeno višje ovrednoteno kakor v njihovi matični državi. Vendar taka delovna mesta povezujejo z visokimi tveganji, saj so socialna in zdravstvena zavarovanja izredno nizka, prav tako pravice iz delovnega razmerja oziroma delovnega prava. Domači državljani se namreč ravno delovnih mest, ki so nižje ovrednotena in fizično naporna, precej izogibajo (Zavod RS za zaposlovanje, 2011).

Možnosti za zaposlitev na slovenskem ozemlju so torej večinoma v nižjih kvalificiranih poklicih ali pa izredno visokih, recimo zaposlitev znanstvenikov, doktorjev znanosti in raziskovalcev, ki jih pri nas primanjkuje.

4.4 PROBLEMATIKA DELOVNEGA TRGA V SLOVENIJI

Po statističnih podatkih, ki jih je povzel SURS, je največji problem na trgu dela prav strukturno neskladje med ponudbo delovnih mest in povpraševanjem. Kljub visoki brezposelnosti domačih državljanov se pri nas še vedno zaposlujejo tudi tujci.

Zakaj je tako, ni težko ugotoviti, saj domači delavci ne poprimejo za vsako delo, predvsem pa ne za nižje kvalificirane poklice. Medica in ostali menijo, da migranti največkrat opravljajo slabo plačana, težja in bolj nevarna dela, ki jih označujemo s kratico »3D jobs« – dirty, dangerous, difficult (2010, str. 179). Trg dela v Sloveniji se rešuje z aktivno politiko zaposlovanja, ki skuša prijaviteljem na zavodu za zaposlovanje najti ustrezno delovno mesto, če je to le mogoče, ali pa jih zaradi prevelikega števila brezposelnih vključiti v različne oblike rehabilitacij, izobraževanj, izpopolnjevanj idr.

Da pa ne bi tuji delavci zavzemali preveč prostih delovnih mest, je Slovenija sprejela zakon, ki ureja kvotni sistem omejevanja pri izdaji delovnih dovoljenj.

Inšpektorat Republike Slovenije za delo je pri svojem nadzoru delodajalcev, ki zaposlujejo tujce, naštel kar nekaj najpogostejših kršitev, ki se dogajajo:

- lažna prijava in odjava dela tujca (predvsem zavajanje v času dela),
- vsa potrebna dokumentacija je bila v hrambi na delovnem mestu,
- nevrčanje delovnih dovoljenj,
- napake pri pridobivanju delovnih dovoljenj,
- nezakonito zaposlovanje tujcev,
- nezakonito izvajanje storitev,
- neprijave delovne pomoči tujca,
- neurejeno zdravstveno zavarovanje za tujca itd.

Pri zaposlovanju tujcev je zaslediti največ težav ravno pri nepoznavanju slovenske delovne zakonodaje tako s strani delodajalca kot delojemalca, saj se delodajalci oziroma podjetja ne seznanijo dovolj s postopkom zaposlovanja tujca. Seveda je zaposliti tujca iz EU bistveno lažje kakor pa državljana, ki prihaja iz tretje države. Ta postopek je povezan z večjo birokracijo, največje napake pa se pojavljajo ravno zaradi neurejene, nepopolne dokumentacije, ki se zahteva po Zakonu o zaposlovanju tujcev.

Tujce običajno v Sloveniji zaposlujejo tista podjetja, ki imajo tudi mednarodne interese ali opravljajo mednarodne posle, in tista podjetja, za katere pri nas primanjkuje ustreznega zaposlitvenega kadra.

Ravno zaradi povečanja ali pred morebitnim povečanjem zaposlitev tujcev je Slovenija uvedla kvotni sistem zaposlovanja tujcev, ki regulira višino zaposlitev za tujce pri nas.

Kvotni sistem resnično pomeni neke vrste višino oziroma dovoljeno število zaposlovanja, saj se s tem regulira in nadzoruje število izdanih dovoljenj za delo tujcev in število tujcev nasploh.

Kot menijo na ministrstvu za delo, družino in socialne razmere, je še vedno največji akter na področju zaposlovanja tujcev strukturno neskladje na trgu dela, saj le-ta ponuja večje število prostih delovnih mest deficitarnih poklicev, za katera so potrebna predvsem posebna specifična znanja ne glede na stopnjo izobrazbe. Te pa, kot smo že omenili, zasedajo ravno tujci, saj kot poročajo iz zavoda za zaposlovanje, pri domačih brezposelnih državljanih za take poklice ni zanimanja ali pa sploh ni ustreznega kadra, saj deficitarnost ni mišljena samo za ljudi z nizko izobrazbo, ampak tudi za tiste z visokimi znanji in izkušnjami, saj le-ti tudi na podjetja funkcionirajo in delujejo pozitivno in so po njihovem mnenju dovolj globalno razumski. Takšen kader naj bi tudi pripomogel k višjim zastavljenim ciljem podjetja in vnesel številne rešitve v posamezna podjetja, ki si želijo prodreti na mednarodna tla in mednarodno trgovino (MDDSZ, 2011).

Že res, da na trgu dela v Sloveniji prevladuje strukturno neskladje, zato se zaposluje več tujcev kot domačih brezposelnih, vendar bi se tudi to dalo rešiti s primernimi prekvalificiranjem in dodatnimi izobraževanjem in izpopolnjevanjem domačih brezposelnih oseb. Tako bi le-te zapolnile delovna mesta, ki jih sedaj zasedajo tujci, s čimer bi se rešila problematika strukturnega neskladja na trgu dela in zmanjšalo število brezposelnih oseb.

5 ZAPOSLOVANJE DRŽAVLJANOV TRETJIH DRŽAV

5.1 POGOJI IN MOŽNOST ZAPOSLOVANJA DRŽAVLJANOV TRETJIH DRŽAV

Pod tem pojmom razumemo tujca, ki je državljan ene izmed držav, ki še niso v Evropski uniji ali so to celo države v razvoju.

Med temeljne razloge za zaposlovanje tujcev sodijo (Malačič, 2008, str. 6):

- strukturna neskladja in premalo domačih brezposelnih ustreznih delavcev za te zaposlitve,
- tujec kot poceni delovna sila,
- nezanimanje za deficitarna dela domačih delavcev,
- večje potrebe po kratkoročnih, sezonskih delih,
- ali primer zaposlovanja tujcev, zaradi njihove kvalificiranosti, sposobnosti, poklicev, kjer pri nas primanjkuje kadra (predvsem v zdravstvu).

Upoštevati je treba, da večina delavcev iz tretjih držav prihaja iz držav z izredno nizkim BDP-jem ali iz držav v razvoju, zato so pripravljene poprijeti za vsako delo, tudi takšno, za katero morda niso kvalificirani ali so nižje plačani.

Država se danes zaveda, da je zaposlovanje tujcev treba tudi regulirati in spremljati stanje tujih delavcev.

Zakon o zaposlovanju tujcev se je od osamosvojitve do danes že velikokrat spremenil, tako da zajema kar nekaj novosti, tudi iz leta 2011:

- tuji delavci bodo do osebnega delovnega dovoljenja prišli po hitrejših postopkih,
- uvedba modre karte EU (enotno dovoljenje za delo in bivanje),
- izboljšanje bivalnih, higienskih in stanovanjskih standardov tujih delavcev,
- povečuje se nadzor nad delodajalci, ki zaposlujejo tujce.

5.2 ZAKON O ZAPOSLOVANJU IN DELU TUJCEV V REPUBLIKI SLOVENIJI

Zakon o zaposlovanju tujcev v bistvu malce razlikuje zaposlovanje tujca, ki je državljan EU, od tistega, ki to ni. Zakon o zaposlovanju tujcev loči dve vrsti delovnih dovoljenj: delovna dovoljenja za nedoločen čas ter osebna delovna dovoljenja, ki so izdana za določen čas, običajno za dobo enega leta.

Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT-1)⁸ se ureja na podlagi pravnih pravil, sprejetih s predpisi in v sorazmerju z direktivami Evropske unije.

⁸ ZZDT-1, Zakon o zaposlovanju in delu tujcev, Uradni list, RS, št. 26/2011.

Vsak tujec, ki se pri nas želi zaposliti, najprej potrebuje delovno dovoljenje.

Delovno dovoljenje za delo je pisni dokument, ki ga medsebojno skleneta delavec tujec in delodajalec. Tujec mora imeti sklenjeno pogodbo o zaposlitvi in delovno dovoljenje za delo, ker je v nasprotnem primeru lahko ta pogodba med njim in delodajalcem nična oziroma neveljavna in ustrezno obravnavana s strani Inšpektorata za delo RS.

Pogosto se dogaja, da se tujec, ki pride v Slovenijo, ne zaveda, da gre za dve različni dovoljenji. Delovno dovoljenje za zaposlitev izdaja Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, medtem ko dovoljenje za bivanje tujcem omogoča samo dovoljenje za vstop in prebivanje, ne pa tudi dovoljenja za zaposlitev.

Dovoljenje za prebivanje si tujec pridobi na konzulatu v svoji državi ali na upravni enoti. Tujec je zaposlen v RS, kadar ima v pogodbi navedeno, da ima delovno razmerje pri delodajalcu s sedežem v Sloveniji, morebitno podružnico v Sloveniji ali vsaj prebivališče v Sloveniji ali ima status samozaposlene osebe. Pogodba mora biti skladna s slovensko zakonodajo o zaposlovanju tujcev, ki ureja delovna razmerja za tujce, ter z drugimi morebitnimi kolektivnimi pogodbami, ki urejajo posamezno področje. Tujec lahko opravlja samo tista dela, za katera je izdano delovno dovoljenje, in dejavnost, za katero je delodajalec resnično registriran.

V nadaljevanju prikazujemo tabelo tujcev po njihovem državljanstvu v Republiki Sloveniji za junij 2011. Kot vidimo, jih je še vedno največ iz držav bivše Jugoslavije, največ iz Bosne in Hercegovine in Kosova. Vsi ti tuji državljani prihajajo k nam po boljše življenjske razmere, čeprav so marsikdaj vse prej kot boljši.

Izdana delovna dovoljenja za delo in bivanje na našem ozemlju se v zadnjih letih bolj poostreno nadzorujejo zaradi velikega števila kršitev. Glede zaposlovanja in dela tujcev je bilo na ozemlju Slovenije leta 2010 ugotovljenih 229 kršitev, vendar nekoliko manj kot v letu 2009⁹. Tako so policisti leta 2010 obravnavali 10.585 primerov kršitev Zakona o tujcih, kar je predstavljalo kar 10,4 % manj kršitev v primerjavi z letom 2009, kar je posledica učinkovitejšega nadzora državne meje¹⁰. Prav tako se poostreno nadzoruje sezonska dela, nadzoruje se delodajalce, ki zaposlujejo delavce, njihova finančna stanja, zmožnost plačil za delo tujcem ipd. Vse to so novosti, ki so se pokazale kot nujne v zadnjih letih zaposlovanja tujcev. Nekateri delavci iz Bosne in Hercegovine pravijo, da slovenski delodajalci propagirajo zaposlitve v Sloveniji in obljublajo, da jim bodo omogočili pridobiti delovno dovoljenje, a se to večinoma sploh ne zgodi. Tako gre za načrtno zavajanje, ki ga mora nadzorovati in regulirati država.

V nadaljevanju nam tabela 1 prikazuje izdana delovna dovoljenja v RS po državljanstvu, osvežena do junija 2011.

⁹ ZSSS – Zveza svobodnih sindikatov Slovenije (Delavci migranti v primežu politike).

¹⁰ RS, Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. Poročilo o delu policije za leto 2010.

Tabela 1: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, junij 2011

<i>Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, junij 2011</i>					
Območna služba	Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu v juniju 2011				
	Osebnostno delovno dovoljenje	Dovoljenje za zaposlitev	Dovoljenje za delo	Brez delovnega dovoljenja	Skupaj
SLOVENIJA	602	761	338	300	2.001
Bivše države iz območja SFRJ	582	649	322	276	1.829
BOSNA IN HERCEGOVINA	291	269	213	16	789
HRVAŠKA	61	140	26	190	417
SRBIJA	81	154	57	69	361
KOSOVO	101	56	16	-	173
MAKEDONIJA	45	28	9	-	82
ČRNA GORA	3	2	1	1	7
SRBIJA IN ČRNA GORA	-	-	-	-	0
Ostale države	20	112	16	24	172
UKRAJINA	9	42	-	-	51
KITAJSKA	2	15	5	-	22
RUSKA FEDERACIJA	3	12	2	-	17
DOMINIKANSKA REPUBLIKA	1	17	-	-	18
TURČIJA	-	-	2	-	2
TAJSKA	-	8	-	-	8
MOLDAVIJA, REPUBLIKA	1	3	-	-	4
ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE	-	1	2	1	4
FILIPINI	-	3	-	-	3

Vir: ZZRS (2011)

Rezultati raziskav, ki so jih opravili na Mirovnem inštitutu (MI¹¹), so potrdili, kar se je v »zakulisju« že dolgo slutilo: nezanimivih, manj vrednih in pretežkih fizičnih delovnih mest ne prevzemajo domači državljanji, ampak samo tujci, s čimer pa pripomorejo k rasti evropske ekonomije in zapolnjevanju delovne luknje v pomanjkanju kadra zaradi vsesplošnega upadanja rojstev in vse večjega števila starostnikov. Prav tako je raziskava

¹¹ MI – Mirovni inštitut za sodobne družbene in politične študije, Ljubljana, 2010.

pokazala, da migranti, ki se zaposlijo v Sloveniji, pogostokrat občutijo diskriminatorno ravnanje do sebe in neučinkovitost migracijske politike, ki jim v praksi ne zagotavlja takšne varnosti, kot o tem govori na papirju. Se pravi, da se tudi na migracijskem področju praksa zelo razlikuje od resničnega stanja na trgu dela.

Tabela 2: Število veljavnih delovnih dovoljenj za tujce iz tretjih držav

<i>Države</i>	<i>Osebno delovno dovoljenje</i>	<i>Dovoljenje za zaposlitev</i>	<i>Dovoljenje za delo</i>	<i>Skupaj</i>
Države bivše SFRJ	41.937	26.622	5.298	73.857
Ostale tretje države	2.024	1.537	465	4.026
<i>Skupaj</i>	<i>43.961</i>	<i>28.159</i>	<i>5.763</i>	<i>77.883</i>

Vir: ZRSZ (2011)

5.3 OMEJITVE IN KVOTE ZAPOSILITEV

Kvote¹² oziroma omejitve za izdajo delovnih dovoljenj tujcem so v veljavi na slovenskem ozemlju že od leta 1991, ko se je Slovenija osamosvojila. Velik vdor tujcev iz držav bivše SFRJ je bilo opaziti od leta 1991 pa vse do leta 2004, ko je Slovenija postala polnopravna članica Evropske unije.

Vlada lahko določi ne samo zakonsko predpisane kvote, temveč tudi druge omejitve zaposlovanja tujcev. Vendar se kvotni sistem ne uporablja samo na področju zaposlovanja tujcev, ampak so ga uvedli tudi v poslovno prakso, in sicer pri zaposlovanju invalidov.

Vlada se je odločila za kvotni sistem zaradi omejitve zaposlovanja tujcev iz drugih držav, še posebej v letu 2008, ko se je občutilo znatno povečano zaposlovanje tujih delavcev.

Tako se je pojavila neka splošna misel oziroma strah pred tujci, da nam bodo odvzeli delovna mesta.

Največ se zaposlujejo tujci iz tretjih držav in manj državljani iz Evropske unije. Vsesplošna gospodarska kriza je povzročila, da je blagovne menjave vse manj, manj izvoznih storitev, zmanjšuje se predelovalna industrija, upada tudi zanimanje za poklice in delo v gradbeništvu, s čimer se nekako pričakuje upad zanimanja za poklice, ki so jih po večini zasedali tujci iz tretjih držav. Enako velja za leto 2011, saj je država omejila kvoto na 12.000 zaposlitev za tujce.

¹² Kvota – omejeno število delovnih dovoljenj za tujce (določeno).

Tabela 3: Podatki o izkoriščenosti kvote po letih

LETO	KVOTA	IZKORIŠČENOST	IZKORIŠČENOST V %
2004	17.100	15.092	88
2005	16.700	15.525	93
2006	18.500	17.765	96
2007	29.500	29.089	99
2008	32.000	29.453	92
2009	24.000	10.923	42
2010	12.000	11.122	95
2011	12.000	-	-

Vir: MDDSZ (2010)

Pri oblikovanju kvotne napovedi se mora vlada najprej obrniti na mnenja in predloge ter napovedi Urada RS za makroekonomske analize in razvoj ter na drugi strani tudi na povpraševanja in ponudbe na trgu dela. Tako je Urad napovedal, da bo v letih 2010 in 2011 znatno manj zaposlitev v poklicih, ki so prej polno zasedala stanje na trgu dela, to so predelovalna industrija, gradbeništvo, rudarstvo ipd.

Kvotni znesek je za leto 2011 ostal na enaki ravni kot za leto 2010, ker je vse manj zainteresiranih za delo v Sloveniji iz držav bivše Jugoslavije, čeprav le-ti še vedno zasedajo večino delovnih mest. Kvota, ki jo določi vlada, pa ne sme presegati 5 % delovno aktivnega prebivalstva v Republiki Sloveniji.

Kvota za leto 2010 in predvideno za leto 2011:

- dovoljenja za zaposlitev: 8.800,
- dovoljenja za napotene: 1.500,
- usposabljanje in izpopolnjevanje: 100,
- za sezonsko delo: 500,
- za individualne storitve: 100,
- nerazporejena: 1.000.

Kvoto oziroma omejitev predlaga minister za delo v skladu z ministri, pristojnimi za posamezne dejavnosti, ki so povezane z migracijami oziroma tujci, ob potrebnih predhodnih pridobitvi ustreznih mnenj pristojnih zbornic in sindikatov na ravni države.

Kvota je v osnovi namenjena naslednji delitvi:

- zaradi zaposlitve tujcev v RS,
- za tujce, napotene v RS,
- za potrebna usposabljanja in izpopolnjevanja,

- za sezonska dela za tujce,
- za druge individualne storitve tujcev.

Možna so tudi medletna odstopanja od dopustnih kvot, vendar samo v izjemnih primerih, ko se ugotovi za to ustrezen javni gospodarski interes (pomanjkanje delavcev za posamezen poklic, npr. varilci, zdravniki itd).

Prav tako lahko vlada poleg kvote določi tudi posamezne omejitve ali prepovedi:

- zaposlovanja ali dela tujcev po regijah, področjih dejavnosti, podjetjih in po poklicih,
- omejitve pritoka novih tujih delavcev v celoti ali iz določenih področij,
- kadar je to utemeljeno z javnim ali splošnim gospodarskim interesom (npr. naraščajoči trendi brezposelnosti, zmanjšanje potreb po tujih delavcih zaradi programov aktivne politike zaposlovanja, ocena, da se tujci po izteku veljavnosti delovnih dovoljenj ne bodo mogli vrniti v matično državo ...).

Vsekakor nove zaposlitve tujcev niso dopustne, ko bo le-to negativno vplivalo na gospodarstvo ali celo na stopnjo brezposelnosti domačih državljanov.

Zakon so zato poostrili in določili primere, kjer se delodajalcem s sedežem v RS zavrnejo vloge za izdajo delovnih dovoljenj za tujce:

- če je delodajalec pred tem pol leta odpuščal delavce za določen čas,
- če je delodajalec obvestil zavod o prenehanju potreb po tovrstnih delavcih,
- če je zavrnil domačega delavca, ki ustreza razpisnim pogojem,
- če je delodajalec kršil delovnopravno zakonodajo in bil za to celo kaznovan,
- če je leto poprej negativno posloval in izplačeval manjše plače od dogovorjenih ali ni poravnal vseh obveznosti, davkov, prispevkov itd.,
- če je delodajalec leto poprej prejemal državno pomoč za ohranitev delovnih mest.

Vse te omejitve se ne upoštevajo, kadar gre za zaposlitve strokovnjakov z višješolsko izobrazbo, delavcev, sorodnikov in drugih, ki imajo znanja ki so pri nas dobrodošla in potrebna (posamezna stroka zdravnikov, znanstvenikov itd.).

5.4 DELOVNA DOVOLJENJA IN VRSTE DELOVNIH DOVOLJENJ

Po Zakonu o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT-1¹³) ločimo naslednja delovna dovoljenja za tujce:

- 1. DOVOLJENJE ZA ZAPOSILITEV**
- 2. DOVOLJENJE ZA DELO**

¹³ Zakon o zaposlovanju in delu tujcev iz leta 2011, 10. člen.

3. IZVAJANJE STORITEV BREZ DELOVNEGA DOVOLJENJA

4. OSEBNO DELOVNO DOVOLJENJE

DOVOLJENJE ZA ZAPOSILITEV (10. člen)

Izda se pri prvi zaposlitvi migranta in je vezano na stalne zaposlitvene potrebe delodajalcev v RS. Dovoljenje se izda za obdobje do enega leta. Vloga za izdajo dovoljenja za zaposlitev TUJ 2, priloga k obrazcu TUJ 2-1. K temu dovoljenju za zaposlitev sodita še:

- nadomestno dovoljenje za zaposlitev,
- podaljšanje dovoljenja za zaposlitev.

DOVOLJENJE ZA DELO (10. člen)

Dovoljenje za delo je delovno dovoljenje z vnaprej določeno časovno omejitvijo, na podlagi katerega se tujec zaposli v RS za določen čas in z namenom, ki je naveden na dovoljenju.

Vloga za izdajo dovoljenja za delo TUJ 3, priloga k obrazcu TUJ 3-1, priloga k obrazcu TUJ 3-2.

Dovoljenje za delo se izda za izvajanje storitev z napotnimi delavci za:

- izvajanje storitev brez tržne prisotnosti,
- izvajanje storitev s tržno prisotnostjo,
- gibanje oseb znotraj družb.

Dovoljenje za delo za usposabljanje v določenih gospodarskih družbah, kjer gre za usposabljanje tujih in slovenskih delavcev:

- dovoljenje za delo za sezonsko delo tujcev,
- dovoljenje za delo tujih zastopnikov,
- dovoljenje za delo za individualne storitve tujcev.

IZVAJANJE STORITEV BREZ DELOVNEGA DOVOLJENJA (10. člen)

Izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja - prijava dela tujcev na obrazcu TUJ 4B, kot smo že predhodno omenili pri zaposlovanju državljanov iz držav članic Evropske unije:

- storitve po pogodbi za umetnike in ustvarjalce,
- organiziranje seminarjev ali sejemske storitve,
- storitve v povezavi s servisno dejavnostjo in dobavo,
- interventne - nujne storitve.

OSEBNO DELOVNO DOVOLJENJE (10. člen)

Osebno delovno dovoljenje se izda tujcu, ki ima dovoljenje za stalno bivanje v Sloveniji. V posebej določenih zakonskih primerih lahko tujec sam zaprosi za delovno dovoljenje, in sicer ko gre za pridobitev osebnega delovnega dovoljenja, ki v času trajanja omogoča prosto izbiro zaposlitve oziroma dela, razen v primeru samozaposlitve, ko je izdaja osebnega delovnega dovoljenja povezana s samozaposlitvijo. Omogoča zaposlitev pri katerem koli delodajalcu in je obnovljiva ali stalna oblika delovnega dovoljenja.

Vloga za izdajo osebnega delovnega dovoljenja na obrazcu TUJ-1:

- osebno delovno dovoljenje, ki velja eno leto,
- osebno delovno dovoljenje, ki velja tri leta,
- osebno delovno dovoljenje za posebne kategorije tujcev,
- osebno delovno dovoljenje na podlagi mednarodne pogodbe.

Minister za delo določi vloge, obrazce in druge dokumente, potrebne za uveljavitev in izdajo enega od poprej navedenih delovnih dovoljenj, njihovo obliko in vsebino. Prav tako določa, da se enemu tujcu lahko izda le eno dovoljenje za delo, razen v izrednih primerih, če tako določa zakon.

Novi Zakon o zaposlovanju in delu tujcev zavezuje delodajalca, da tujcem priskrbi ustrezne bivalne razmere, nastanitve, ki ustrezajo minimalnim higienskimi standardom (ZZDT-1, 10. člen).

6 PROBLEMATIKA MIGRACIJ DANES

6.1 ŠTEVILNE KRŠITVE NA PODROČJU ZAPOSLOVANJA TUJCEV

V diplomskem delu smo ugotovili trende in zanimivosti migracijske politike na našem ozemlju v različnih obdobjih.

Že res, da je migracijska politika na našem ozemlju natančno urejena in da se iz leta v leto izpopolnjuje in dopolnjuje ter spreminja svoj sistem v prid vsakega »tujca«, ki se znajde na našem ozemlju. Zato bi bilo na tem mestu dobro izpostaviti problematiko, ki se dogaja v zvezi z zaposlovanjem delavcev iz t. i. tretjih držav, kajti s temi je tudi največ težav, vendar ne toliko z njihove strani, kolikor pri tem zataji naš pravno-socialni sistem. Država se ne more sklicevati na to, da je pravna in socialna, če se v praksi pogosto izkaže, da to ni, ne glede na to, da to velja za migrante, ki pri nas delajo legalno. Ker se še vedno največ zaposlujejo državljani iz Bosne in Hercegovine, je treba omeniti tudi številne kršitve, ki se tem delavcem na našem ozemlju dogajajo.

Po podatkih Inšpektorata Republike Slovenije za delo je treba pogledati realne podatke zaposlovanja in dela tujcev pri nas. Številne kršitve, ki jih navajam v nadaljevanju, mečejo slabo luč na Slovenijo in njeno migracijsko politiko ter zaposlovanje tujcev nasploh. Tako je bilo med inšpekcijskim delom ugotovljeno, da se še vedno dogajajo številne kršitve na področju zaposlovanja tujcev, kar se državi, ki sodi v evropski prostor in se ima za napredno članico EU, ne bi smelo dogajati, saj gre pogosto tudi za kršitve temeljnih človekovih pravic.

Na inšpektoratu so izpostavili najpogostejše kršitve, ki se dogajajo tudi v letu 2011:

- nekateri manjši delodajalci zahtevajo od delavca, da takoj podpiše pogodbo, ne da bi sploh vedel, kaj podpisuje, zato se zgodi, da pogosto ni seznanjen s svojimi pravicami, ki jih ima pri nas;
- pogodbe običajno delavcu vročijo šele kasneje, ko delavec že nekaj časa dela,
- prav tako so opazili številne kršitve Zakona o delovnih razmerjih, saj delodajalci zaposlujejo delavce, ki imajo osebna delovna dovoljenja za nedoločen čas, zaposlijo pa jih za določen čas (v prometu, gradbeništvu, kovinarstvu);
- sledijo številne kršitve podizvajalcev, posojanja delavcev ipd., kjer gre za izključne kršitve pri tujcih, saj od velikih podjetij prevzamejo večji del posla samostojni podjetniki, ki pa imajo samo enega zaposlenega; ta najame tujce, zaposlene pri različnih delodajalci, kar predstavlja velik problem postopka in vsebine z vidika inšpekcije. Tako glavni izvajalec sploh ne ve, od kod vse so ti delavci, ki sklepajo neke »kvazi« podizvajalske pogodbe ipd., ki se nanašajo na čisto drugega delodajalca od resničnega;

- prav tako je bilo pogosto zaznati številne kršitve, kjer je delodajalec na posameznih delovnih mestih delavca prijavil v socialna zavarovanja šele s prihodom inšpekcijske službe, prej je ta oseba svoje delo opravljala brez pogodbe ali celo na »črno«;
- sledijo številne kršitve »varovanja zdravja pri delu«, zdravniških pregledov, usposabljanja za delo in neustreznih delovnih okolij;
- izplačevanje plač »na roke« (češ saj so tujci) brez pisnega obračuna, plačanih prispevkov in davkov;
- sledi veliko število neizplačevanja plač ali plačevanje plač daleč po izteku roka, torej z zamudo tudi po več mesecev;
- kršitve prekoračitev delovnega časa, saj lahko nadurno delo traja največ 8 ur na teden, 20 ur na mesec in 180 ur na leto (tretji odstavek 143. člena Zakona o delovnih razmerjih). Pri čemer se tujcem obračunavajo nadurno delo po zelo nizki postavki;
- številne kršitve počitka in uradnega odmora in prekomernega dela od 6.–22. ure, s samo 8 urnim počitkom med zaporednima dneva;
- neustrezna varnostna oprema, delo na višini, neustrezna obleka, obutev, izčrpanost in zato več smrtnih žrtev;
- pogosto se dogaja, da ima delodajalec nekaj časa delavce na preizkušnji in jih šele po določenem času zaposli, in sicer samo tiste, ki mu ustrezajo, ostale pa pošlje domov;
- delodajalec migrantov sploh ne prijavi v nobeno obliko zavarovanja ali pa ob prenehanju dela ostanejo brez vseh pravic zdravstvenega zavarovanja in pravic iz socialnega varstva;
- v veliko primerih se delavcu izplača najnižja plača, od tega zneska pa mu delodajalec še »odtrga« za morebitno najemnino;
- delovne nezgode naj bi po mnenju delodajalca tudi bile »odgovornost« tujega delavca, gre pa za dejansko malomarnost delodajalca, čeprav se temu rad izogne, predvsem morebitni odškodnini;
- neprimerne nastanitvene razmere, v katerih so delavci prisiljeni živeti in jih sprejeti, ker na tem področju še ni nikakršne zakonske regulative ali pravice.

Vse to in še več so številne kršitve delodajalcev pri zaposlovanju tujcev. Tako se je Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije odločil, da objavi seznam delodajalcev, ki so po ugotovitvah inšpektorjev za delo kršili Zakon o zaposlovanju tujcev. V letu 2011 je bilo ugotovljenih in objavljenih 614 kršiteljev delovnopravne zakonodaje, zaposlovanja in dela tujcev ter zaposlovanja na črno¹⁴. Že leta 2008 je Inšpektorat RS za delo vladi predlagal, naj se tovrstne kršitve delodajalcev primerno oglobijo. Globe za kršitelje danes znašajo od 50 pa vse do 20.840 evrov, s čimer želijo zmanjšati številne kršitve, saj določena zloraba in kršitve lahko pomenijo tudi skrajne oblike kršenja človekovih temeljnih pravic (povzeto po Letnem poročilu 2010 Inšpektorata RS za delo).

¹⁴ SIOL – Gospodarstvo (spletni dokument).

6.2 INTERPRETACIJA UGOTOVITEV DIPLOMSKEGA DELA

Struktura zaposlenih tujcev po izobrazbi

Še vedno prevladujejo delovna mesta, za katera se zahteva nižja poklicna kvalifikacija – predvsem delavci v gradbeništvu, kovinarstvu, industriji ipd. (Malačič, 2008, str. 54/1). Prav tako najdemo nekaj zaposlenih tujcev, ki nimajo nobene stopnje izobrazbe. Po podatkih Zavoda za zaposlovanje RS je bilo za julij 2011 izdanih od I. do V. stopnje skupaj 2080 delovnih dovoljenj za tujce. Tudi delovna mesta z nižjo izobrazbo zapolnjujejo delavci brez izobrazbe, saj skorajda ni povpraševanja po tujih delavcih z višjo izobrazbo, razen v primerih, ko gre za znanstvenike, strokovnjake in doktorje znanosti, za katere je bilo v letu 2011 izdanih 18 delovnih dovoljenj za VI. stopnjo, medtem ko je bilo za zahtevano VII. in VIII. stopnjo izobrazbe izdanih 71 delovnih dovoljenj za tujce. To stanje pokaže, da Slovenija ni potrebovala in iskala visokokvalificiranega tujega kadra, ampak samo delavce za fizična dela.

Tujci se zaposlujejo večinoma v industrijskih dejavnostih

Kot smo že omenili, je strukturno neskladje na trgu dela razlog za številne brezposelnosti domačih delavcev in za vse večje zaposlovanje tujcev, saj se domači ne zanimajo za dela v industrijskih dejavnostih. Dejstvo je, da vsaka regija v Sloveniji ni enako razvita in ne potrebuje enake strukture delavcev. Zato na področjih, kjer je že visoka stopnja brezposelnosti domačih delavcev, ni velikega zanimanja za tujo delovno silo. Tuji delavci se večinoma zaposlujejo v velikih mestih, recimo v Ljubljani, Mariboru in Celju, kjer so večja gradbena in industrijska podjetja. Zasedajo mesta v gradbeništvu, kovinarstvu, rudarstvu, nasploh industriji. Za takšna dela so znatno manj plačani, kot bi se sicer moralo plačati domače državljanke, ki jih tovrstna dela ne zanimajo (Malačič et al., 2006, str. 19).

Zaposleni tujci po državljanstvu

Kot smo že poprej omenili, še vedno k nam na delo prihaja največ tujcev iz Bosne in Hercegovine, sledijo jim državljanje Srbije, Makedonije, medtem ko le manjši delež predstavljajo tujci iz držav EU, med katerimi je največ Poljakov, Avstrijcev, Bolgarov, Italijanov ...

Članstvo Hrvaške v EU bo precej vplivalo na razmere na našem trgu dela, saj bodo na delavce iz Hrvaške vplivale geografska bližina, višina plač, obseg brezposelnosti ter tradicionalne povezave.

Tujci s statusom »brezposelne osebe«

Na žalost se tudi v Sloveniji, kakor drugod po svetu, srečujemo s pojavom brezposelnih tujcev. V povprečju na leto ostane brez zaposlitve 7–8 % tujcev, kar pomeni, da naša migracijska politika pri selekciji ni najbolj uspešna. Žal se v Sloveniji še niso pojavile kakšne večje aktivnosti, ki bi to problematiko reševale. Velika večina tujcev je več let delala v Sloveniji, in ko je šlo njihovo podjetje ali delodajalec v stečaj, niso bili upravičeni do nadomestila ali kake druge socialne oziroma denarne pomoči – dokler si niso našli nove zaposlitve. Ti delavci so tako ostali resnično brez vsakršnih sredstev za preživetje, v

kočljivih situacijah, kjer gre pogosto tudi za vprašanje »kako preživeti«. Vlada se je tega problema lotila tako, da je delavcem, ki izkazujejo pravico do bivanja in dela v Republiki Sloveniji, priznala tudi pravice do socialne denarne pomoči oziroma pravico do nadomestila za čas brezposelnosti. Zaradi neskladja na trgu in gospodarske situacije zadnjih 10 let ni napovedovati drugega kot zaposlitve za slabo izobražene tujce, ki so v vse večji nevarnosti, da postanejo brezposelni.

Številne kršitve delodajalcev pri zaposlovanju tujcev

Številne kršitve delodajalcev pri zaposlovanju in delu tujcev je država morala oglobiti in to globo v letu 2011 tudi precej povišala. Veliko primerov kršitev nastopi zato, ker tujci ne poznajo slovenske delovne zakonodaje, našega jezika ter zaradi splošne nevednosti. Ravno to delodajalci pogosto izkoristijo. Poprej našete ugotovljene napake in diskriminatoren položaj migrantov, ki se zaposlijo pri nas, je dal misliti vladi, številnim migracijskim politikam in odborom, da je treba nekaj storiti, saj te osebe niso dovolj zaščitene in se jim kršijo številne temeljne človekove pravice. Znajdejo se v brezupnih položajih, ki nekatere vodijo celo do zloma, gladovne stavke, bolezni, brezupa ali celo smrti. Glede na to, da je največ tujcev, ki delajo pri nas, iz Bosne in Hercegovine, je Slovenija sklenila Zakon o ratifikaciji Sporazuma o spremembi Sporazuma o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino (BBHSZ-A)¹⁵, ki ga je državni zbor sprejel 7. 3. 2011. Sporazum o zaposlovanju, ki je nov korak k izboljšanju položaja delavcev migrantov iz poprej omenjene države, je bil sprejet na pobudo Inšpektorata RS za delo po ugotovljenih številnih kršitvah delovnopravne zakonodaje za tujce in kršenja temeljnih človekovih pravic ob izgubi zaposlitve. Sporazum v grobem ureja materialno pomoč tem delavcem, socialno zavarovanje s pravico do pridobitve nadomestila za čas trajanja brezposelnosti, infotočko za informiranje o svojih pravicah. Prav tako pa je Zakon o zaposlovanju in delu tujcev, ki je začel veljati 23. 4. 2011, pripomogel k boljšemu položaju delavcev iz Bosne in Hercegovine in k izboljšanju položaja delavcev iz drugih držav, s čimer je država naredila korak k boljšemu položaju in statusu tujcev, saj si le-ti tako kot ostali državljani zaslužijo dostojno bivanje pri nas (delno povzeto po Letnem poročilu 2010 Inšpektorata RS za delo).

¹⁵ Zakon o ratifikaciji Sporazuma o spremembi Sporazuma o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino (BBHSZ-A), Uradni list RS, št. 23/2011.

7 ZAKLJUČEK

Slovenija in vse ostale evropske države so bile v zadnjih letih precej prepletene z velikimi družbenimi, gospodarskimi, ekonomskimi in političnimi spremembami, ki so zelo vplivale tudi na trg dela v Evropi. Sledila je vesplošna gospodarska recesija, ki je s seboj prinesla veliko gorja in problemov, s katerimi se je in se še sooča tudi Slovenija. Znašla se je v vrtincu brezposelnosti in vse večjega pritiska migrantov predvsem iz tretjih držav, ki so se zaposlovali pri nas.

Slovenija je ob vstopu v Evropsko unijo upoštevala smernice in politike zaposlovanja EU. Za Slovenijo je značilno neskladje na trgu dela in predvsem nizka stopnja delovne aktivnosti v posameznih starostnih skupinah, kjer je v ospredju zlasti nizka delovna aktivnost starejših in mlajših generacij. Vse to pa je povezano s kasnejšim vstopom na trg dela ali s hitrim izstopom iz njega. Tako je primanjkovalo delovno aktivnega prebivalstva srednjih let, ki so ga nadomestili migranti.

V RS je trend staranja prebivalstva in nizke rodnosti zelo podoben ostalim državam v EU oziroma bolje rečeno, da statistični podatki prikazujejo Slovenijo nekje v povprečju. Tako so za Slovenijo značilna delovna neskladja na področju izobrazbe, poklica in celo regionalizacije. Trg dela je še vedno prekrit s poklici, za katere se ne potrebuje več kot poklicna izobrazba ali celo manj, vse manj pa je povpraševanja po višje izobraženih delavcih, ki vse bolj ostajajo brez zaposlitve. Tukaj nastopijo migranti (tujci), saj večinoma zasedajo delovna mesta, ki naših državljanov ne zanimajo.

Migranti, ki se zaposlijo pri nas, se po večini že leta srečujejo z različnimi diskriminacijami, zapostavljanjem, izključenostjo in marginalizacijo v obliki družbenih srečanj, kot so izobraževanja, trg dela in bivalna segregacija, ki je sploh v zadnjem času pod velikim vprašanjem države in jo je treba nujno urediti. Vendar ne smemo pozabiti, da morajo pri vsem tem marsikaj postoriti tudi tujci, ki se nekako morajo vživeti v naš režim, politični in drug sistem države, v katero so prišli delat. Tako bi bilo mogoče najti nekakšno harmonijo med migranti in domačim prebivalstvom ter zmanjšati nestrpnost, neetičnost in depriviligiranost, ki so jih deležni tujci.

Že res, da je novi Zakon o zaposlovanju in delu tujcev veliko postoril na področju številnih kršitev, vendar bi se takšno delo moralo nadaljevati tudi v prihodnosti, saj se napoveduje, da bo slovenski trg še naprej privabljal delovno silo iz tretjih držav.

Torej, če sklenemo, bi predlagali bolj integriran pristop k reševanju zakonodaje s spremembami operativne in institucionalne strukture migracij. Zakon o zaposlovanju in delu tujcev je doprinesel s svojimi spremembami tudi modro karto, odpravo pomanjkljivosti, ki so se kazale z izkoriščanjem migrantov in njihovih temeljnih človekovih pravic.

Prav tako je razbrati, da bi združitev Zakona o tujcih in Zakona o priseljevanju tujcev omogočala bolj enoten in preglednejši pogled na postopke z manj birokracije za vse udeležence. Nastal naj bi nekakšen univerzalen dokument, v katerem bi bili zajeti vsi potrebni podatki tujca, zaposlitve, dovoljenja in prebivanja v skladu s slovensko zakonodajo.

Zastavljene kvote s strani vlade so bile uporabljene nedosledno, zato so bile nedosledno preverjane tudi številne kršitve delovnopravne zakonodaje za tujce, saj bi moral biti nadzor bolj poostren in natančen. Vsekakor mora država poskrbeti za večji premik proti kršenju številnih temeljnih človekovih pravic tujcev, npr. s hitrejšim in enostavnejšim postopkom pridobivanja in urejanja vse potrebne dokumentacije za zaposlitev tujca ter z integracijsko politiko, ki bi se morala hitreje odzivati načasne in kratkotrajne migracije in ne samo na trajne. Povezana metodologija in vsa potrebna terminologija zbiranja potrebnih podatkov pa bi vsekakor pripomogli h kakovosti in hitrejši odzivnosti spremljave migracij z ekonomskega vidika in s tem k zagotavljanju boljših informacij, ki so potrebne za sprejem in izboljšave številnih političnih odločitev na tem področju.

LITERATURA

- BIELEFELD, Ulrich (1998). *Stranci: prijatelji ili neprijatelji*. Biblioteka XX. vek, Beograd.
- BUH, Janja (2005). *Položaj tujcev v Republiki Sloveniji v luči vključevanja Republike Slovenije v Evropsko Unijo*. Fakulteta za podiplomske, državne in evropske študije, Brdo pri Kranju.
- CELAR, Branko (2002). *Slovenija in njene meje*. Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana.
- DEBELAK, Slavko, RAKOČEVIĆ, Slobodan (2002). *Upravnopravne notranje zadeve*. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
- GORŠIČ, Mira (2007). *Obdavčevanje detaširanih delavcev*. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
- KOCINA, Urška (2008). *Zaposlovanje in delo tujcev v Sloveniji*. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
- KOMAC, Miran (2007). *Priseljenci*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- KUMER, Jerneja (2011). *Pogoji zaposlovanja tujcev v Republiki Sloveniji*. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
- MALAČIČ, Janez, PAHOR, Marko, DOMADENIK, Polona (2006). *Trendi na področju zaposlovanja in ekonomskih migracij na slovenskem trgu dela*. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ljubljana.
- MALAČIČ, Janez (2008). *Imigracije in trg dela v Sloveniji*. Naše gospodarstvo, 2008, št. 54/12.
- MEDICA, Karmen, LUKIČ, Goran, BUFON, Milan (2010). *Migranti v Sloveniji – med integracijo in alienacijo*. Univerza na Primorskem, Znanstveno – raziskovalno središče Koper.
- PAJNIK, Mojca, LESJAK – TUŠEK, Petra, GREGORČIČ, Marta (2001). *Prebežniki, kdo ste?*. Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- PAJNIK, Mojca, ZAVRATNIK – ZIMIC, Simona (2003). *Migracije – globalizacija - Evropska unija*. Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Statistični urad republike Slovenije, SURS, 2010 in delno 2011.
- ŠEPEC, Miha (2003). *Zaposlovanje in delo tujcev in zaposlovanje naših delavcev*. Ljubljana.
- VERLIČ – CHRISTENSEN, Barbara (2002). *Evropa v precepu med svobodo in omejitvami migracij*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- WESTPHAL, Volker, STOPPA, Edgar (2003). *Evropsko pravo za mejno policijo*. Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija.

SPLETNI VIRI

- BALAŽIČ, G. (2009). Izvirni znanstveni članek. *Emigracija Poljakov v Veliko Britanijo po vstopu Poljske v Evropsko Unijo*. Dostopno 18.7.2011 na:

- <http://www.inv.si/DocDir/Publikacije-PDF/Razprave%20in%20gradivo/RIG%2060/RIG%20Balazic%2060.pdf>.
- Biro Bonus, d.o.o. *Zaposlovanje tujcev*. Dostopno 19.11.2010 na: <http://www.e-racunovodstvo.si/content.php?s=31>.
 - Mobilnost. *Socialni razgledi 2008*. Dostopno 19.7.2011 na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/socrazgledi/2008/SR_mobilnost1.pdf.
 - Poslovni-bazar.si. *Zaposlovanje tujcev*. Dostopno 12.11.2010 na: <http://www.poslovni-bazar.si/?mod=articles&article=451>.
 - Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. *Sporazum z BIH o zaposlovanju nov korak k izboljšanju položaja delavcev migrantov iz BIH v Sloveniji*. Dostopno 12.7.2011 na: <http://www.mddsz.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12106/6702/>.
 - Mirovni inštitut za sodobne družbene in politične študije. *Knjižne zbirke - migracij*. Dostopno 15.6.2011 na: http://www2.mirovni-institut.si/slo_html/projekti/forum/forum1.htm.
 - Siol - Gospodarstvo. *Objavljena seznama delodajalcev s kršitvami delovnopravne zakonodaje*. Dostopno 17.8.2011 na: http://www.siol.net/gospodarstvo/2011/08/objavljena_seznam_a_delodajalcev_s_kr_sitvami_delovnopravne_zakonodaje.aspx.

PRAVNI VIRI

- Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2008/115/ES z dne 16. decembra 2008 o skupnih standardih in postopkih v državah članicah za vračanje nezakonito prebivajočih državljanov tretjih držav.
- International Organization for Migration (IOM). Programi in strategije pomoči pri vračanju in ponovni integraciji v tretje države, Ljubljana, 2009.
- Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS), Ur. list RS, št. 106/2002.
- Zakon o ratifikaciji Sporazuma o spremembi Sporazuma o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino (BBHSZ-A), Ur. list RS, št. 23/2011.
- Zakon o tujcih (ZTuj). Ur. list RS, št. 50/2011, 57/2011 (popr.).
- Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT). Ur. list RS, št. 26/2011.